

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Divadlo J. K. Tyla v Červeném Kostelci

Adam Bucek

Katedra divadelních a filmových studií

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jiří Štefanides

Studijní program: Teorie a dějiny dramatických umění

Olomouc 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Divadlo J. K. Tyla v Červeném Kostelci* vypracoval samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum:

Podpis:.....

Rád bych poděkoval především doc. PhDr. Jiřímu Štefanidesovi, bez jehož rad bych se neobešel. Informace k tématu mi ochotně poskytl Mgr. Jan Barták z Okresního archivu Náchod, Tomáš Kábrt z Městského úřadu spolu s vedoucím odboru výstavby Jiřím Prokopem. Potřebné historické údaje jsem se dozvěděl od současného tamního muzejníka Otty Hepnara. Nejvíce podkladů mi poskytl kronikář, spisovatel a sborníkář pěveckého souboru Záboj Jiří Šolc. Za technické rady z oboru architektury a orientaci ve stavební terminologii děkuji Ing. arch. Veronice Sávové a Miroslavu Frousovi. Velmi děkuji současnému ochotnickému spolku Na tahu Červený Kostelec, zvláště režisérům Janu Brožovi a Pavlu Labíkovi. Technickým zázemím mne provedl Ladislav Jančík.

OBSAH

Úvod	5
1. Červený Kostelec – město Kladského pomezí	12
2. Česká divadelní architektura	16
3. Ochoťnické divadlo v českých zemích	17
4. Ochoťnické divadlo v Červeném Kostelci	19
5. Přípravná fáze výstavby	22
6. Architektonické řešení divadla	28
7. Položení základního kamene	29
8. Realizace stavby	31
9. Události následujících let	35
Závěr	39
Literatura	40
Prameny	42
Seznam příloh	43
Listiny z archivů	44
Obrázky	72

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat realizací výstavby divadla v Červeném Kostelci v roce 1925. Podnětem k tomu byla velmi aktivní místní ochotnická činnost, a to již na počátku 19. století. Ochotnické divadlo se hrálo v mnohých městech a obcích severovýchodních Čech. Na začátku sledovaného období hráli místní ochotníci v nejrůznějších hostinských sálech a velmi často i v přírodě. Stále častěji se mezi samotnými divadelními ochotníky i ostatními občany hovořilo o potřebě postavit ve městě skutečné divadlo. Sílicí snahy o výstavbu divadla jsou datovány kolem roku 1900. Vrcholem těchto úvah bylo období mezi roky 1910 – 1924. Uvádění divadelních her znamenalo pro tehdejší publikum kulturní vyžití. Hrálo se za Rakouska-Uherska, za první světové války, i když ne tolik aktivně, i v době první republiky. Třicátá léta dvacátého století byla úspěšným obdobím, ve kterém se stavba divadla uskutečnila. Spolu s vůlí všech obyvatel dokázali divadelníci realizovat výstavbu městského divadla jako jedni z prvních v regionu Podkrkonoší.¹ Svůj zájem jsem soustředil na období příprav a plánů k provedení stavby, zadání díla výstavby prováděcí firmě, samotné výstavbě i konečnému výsledku. Zabýval jsem se genezí výstavby divadelní budovy a objasněním kulturně-společenského významu tohoto díla nejen pro samotné ochotníky, ale také místní obyvatelstvo. Mapoval jsem činnost tamního divadelního ochotnického spolku i dalších spolků a organizací, kterých se stavba jakkoli dotkla.

Téma výstavby divadla v Červeném Kostelci jsem si vybral proto, že mne fenomén ochotnického divadla inspiruje k úvahám o příkladné vlastenecké snaze v Podkrkonoší, v mém rodném kraji, a zaujalo mne proto, že jsem si uvědomil, jak důležitým počinem se vybudování divadla stalo pro místní divadelní ochotnické dění. V celorepublikovém hledisku byla tato stavba významnou součástí fenoménu ochotnického divadla a prospěšným počinem odhodlání a píle divadelních ochotníků.

Cílem mé práce je popsat prvotní úvahy o zamýšlené výstavbě divadla, poté především provedení stavby od položení základního kamene přes samotnou realizaci až k otevření divadla. Pokusil jsem se co nejúplněji zobrazit průběh příprav stavby od finančního zajištění, parcelního místa, projektů a konečného díla.

¹ ŠOLC, Jiří. *Červenokostecko: Zlatý věk města 1890-1945*. 1. vyd. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2004. 270 s. ISBN 80-86818-03-9.

Dále popisují technické vybavení divadla, vnitřní zařízení a úřední jednání, která celou výstavbu provázela. Objasňují divadelní činnost v období před a v letech po vybudování divadla, spolupráci a podporu ostatních spolků pro uskutečnění záměru výstavby. Zmiňují využití divadla pro další kulturní aktivity města i v následujících desetiletích.

Postup práce jsem zvolil od třídění dohledaných informací, jejich chronologického a tematického seřazení a klasifikace nejdůležitějších knižních zdrojů. Následuje výčet prostudovaných pramenů a sdělení o naplnění jejich vzájemného doplňování se. Využil jsem heuristického sběru pramenů jako stěžejního pilíře k sepsání této práce.

Nejprve jsem pohovořil o regionu, jeho historii a vzniku města, o tehdejší sociální, kulturní i průmyslové životě, a to z důvodu kontextu kulturního klimatu, které je předpokladem pro vybudování nového divadelního stánku. Zdrojem informací mi byla kniha Jiřího Šolce *Červenokostecko – zlatý věk města 1890 – 1945*,² *Červenokostecko 1890 – 1945*³ téhož autora ve spoluautorství s Ludvíkem Mühlsteinem a historická kniha vydaná v roce 1947 *Čechy krásné - severovýchod*.⁴ Tyto tři knihy mi poskytly informace o občanské společnosti a sociálním obrazu města, jeho kulturní a společenské životě. Největší pozornost jsem však věnoval kapitolám o samotné výstavbě budovy divadla, ochotnickém divadelním spolku a ostatních místních spolcích. Ke zpracování tématu mi jako další zdroj posloužila publikace *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu náchodském* Zdeňka Wirtha a Františka Macháta.⁵ Poskytla mi několik popisů města z přelomu 18. a 19. století. V roce 2002 vyšla kniha Josefa Štěpaře *Červenokostecko*.⁶ V té jsem dohledal další údaje o popisovaném období v Červeném Kostelci a počátku tamního divadelnictví. Dále jsem čerpal z publikace Františka Drahoňovského a Josefa Pinkavy *Červený Kostelec, město bohatých tradic*,⁷ která obsahuje celkový obraz kulturní činnosti sledovaného i současného dění ve městě.

² Tamtéž, pozn. 1.

³ ŠOLC, Jiří, MÜHLSTEIN, Ludvík. *Červený Kostelec: 1890-1945*. 1. vyd. Červený Kostelec: Severografia, 1988. 126 s. ISBN 59-083-88.

⁴ VODRÁŽKA, Karel. *Čechy krásné - severovýchod*. Praha: Propagace, 1947. 238 s.

⁵ WIRTH, Zdeněk, MACHÁT, František. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Náchodském*. Praha: nákladem Archeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910. 208 s.

⁶ ŠTĚPAŘ, Josef. *Červenokostecko*. 1. vyd. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2002. 180 s. ISBN 80-9030447-2-9.

⁷ DRAHOŇOVSKÝ, František, PINKAVA, Josef. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. 1. vyd. Červený Kostelec: Foto-grafika, 2011. 223 s. ISBN 978-80-260-0745-6

Vycházel jsem i z knihy stejných autorů *Umění a jeho tvůrci – Červený Kostelec*.⁸ První kniha je nejaktuálnější soupis kulturních událostí města. Potřebné informace jsem mohl použít i z druhé, a to z medailonků nejvýznamnějších regionálních umělců.

K seznámení se s architektonickým řešením stavby divadla mi napomohla kniha Jiřího Hilmery *Česká divadelní architektura*.⁹ V ní jsem se dozvěděl, že se jedná o stavbu realizovanou nejmodernější technologií té doby. Publikace *Divadla a divadelní sály v českých krajích*¹⁰ od Alfreda Javorina mi objasnila data o budovách a sálech, kde ochotníci působili. Odtud jsem načerpal vědomosti o technickém zázemí nového divadla a samotného jeviště. Tyto dvě knihy mi byly průvodci v kapitole o přípravných činnostech před zahájením stavby, dále i v části o samotné výstavbě divadla. Pro závěr druhé kapitoly jsem použil citaci z knihy *Divadelní prostor* autora Kazimierze Brauna.¹¹

Pro popis ochotnického divadla jako fenoménu ve své bakalářské práci jsem použil publikaci Petra Pavlovského *Základní pojmy divadla: Teatrologický slovník*.¹² Vycházel jsem z hesla *Amatérské divadlo*, jehož autorkou je Vítězslava Šrámková. Použil jsem definici ochotnického divadla. Kniha Jana Císaře *Cesty českého amatérského divadla: vývojové tendence*¹³ mi nepřinesla téměř žádné nové informace. V bakalářské práci také cituji samostatnou studii stejného autora, *Smysl amatérského divadla* v rámci sborníku *Tradice českého ochotnického divadla a amatérské divadlo dneška. Sborník příspěvků na sympoziu*¹⁴ z roku 2010 v rámci teatrologického setkání v Miletíně, a to pro zřehlednění a ucelení obecných informací o ochotnickém divadle. Poté jsem se zaměřil na veškerou ochotnickou činnost v Červeném Kostelci, neboť i další spolky účelně napomohly k realizaci projektu výstavby nové budovy divadla.

⁸ DRAHOŇOVSKÝ, František, PINKAVA, Josef. *Umění a jeho tvůrci: Červený Kostelec 1800-2000*. 1. vyd. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2009. 158 s. ISBN 978-80-86818-87-0.

⁹ HILMERA, Jiří. *Česká divadelní architektura*. 1. vyd. Praha: Divadelní ústav, 1999. 319 s. ISBN 8070080876.

¹⁰ JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích*. Praha: Umění lidu, 1949. 318 s.

¹¹ BRAUN, Kazimierz. *Divadelní prostor*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2001. 168 s. ISBN 80-85883-73-2.

¹² PAVLOVSKÝ, Petr. *Základní pojmy divadla: Teatrologický slovník*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 348 s. ISBN 80-7277-194-9.

¹³ CÍSAŘ, Jan. *Cesty českého amatérského divadla: vývojové tendence*. 1. vyd. Praha: IPOS, 1998. s. 135. ISBN 80-7068-129-2.

¹⁴ CÍSAŘ, Jan. *Smysl amatérského divadla*. In: *Tradice českého ochotnického divadla a amatérské divadlo dneška* [online]. [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z: <http://amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=12673>.

Z dalších odborných publikací jsem použil knihu Vítězslavy Šrámkové a Jiřího Valenty *Místopis českého amatérského divadla. I. díl.*¹⁵ Ta mi poskytla stručné potvrzení základních informací o divadelní činnosti Červeného Kostelce. Nachází se v ní heslo *Červený Kostelec* s jednoduchým chronologickým výčtem událostí o činnosti ochotnického divadelního spolku i stěžejních úkonech výstavby samotného divadla. Zdroj byl opakováním již pro mne známých informací a nebyl mi nijak zvláštním přínosem k objevu nových. Dále jsem čerpal z výročních brožur vydaných Spolkem divadelních ochotníků v Červeném Kostelci. Brožuru *50. let výročí otevření divadla a 110 let ustavení spolku divadelních ochotníků v Červeném Kostelci*¹⁶ napsal František Keyzlar. Publikace byla vydána roku 1975 a podlela normalizačním požadavkům. Má práce s ní byla velmi obezřetná a nepřiliš častá. V rámci získání základních informací jsem použil brožuru *130 let ustavení spolku divadelních ochotníků a 70. výročí otevření divadla v Červeném Kostelci*¹⁷ z roku 1995, dále *Almanach 140 let ochotnického divadla v Červeném Kostelci a 80 let Divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci*.¹⁸ Autorem těchto dvou posledně jmenovaných publikací je rodák Ladislav Lelek. Ani jeden z autorů uvedených almanachů nemá patřičné teatrologické vzdělání. Jedná se o samotné ochotníky. Výše uvedené publikace neprofesionálních autorů mi pomohly rekapitulovat tradici místního ochotnického spolku. Utříděně, avšak velmi stručně mi poskytly celkový přehled informací o divadelní činnosti Červeného Kostelce.

Knihy Jiřího Hilmery¹⁹ a Alfreda Javorina²⁰ mi byly nápomocny v dalších kapitolách o stavebních záležitostech.

V poslední kapitole jsem krátce zhodnotil okolnosti, týkající se divadelního dění po roce 1925. Řádky na závěr patří dnešnímu ochotnickému spolku Na tahu. Zde jsem čerpal z webových stránek města Červený Kostelec.²¹

¹⁵ ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava, VALENTA, Jiří. *Místopis českého amatérského divadla*. 1. vyd. Praha: IPOS, 2001. 780 s. ISBN 80-7068-144-6.

¹⁶ KEYZLAR, František. *50. výročí otevření divadla a 110 let ustavení spolku divadelních ochotníků v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec: 1975.

¹⁷ LELEK, Ladislav. *130 let ustavení spolku divadelních ochotníků: 70. výročí otevření divadla v Červeném Kostelci*. Náchod: 1995.

¹⁸ LELEK, Ladislav. *140 let ochotnického divadla v Červeném Kostelci: 80 let divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec: 2005.

¹⁹ HILMERA, pozn. 9.

²⁰ JAVORIN, pozn. 10.

²¹ *Divadelní spolek Na tahu při Městském kulturním středisku Červený Kostelec* [online].

[cit. 30. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.dsntahu.cz/index.php?option=com_content&id=24&Itemid=65.

Jako nejdůležitější prameny mi posloužily kroniky města Červený Kostelec, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Náchodě a v digitalizované podobě na webových stránkách od Zdeňka Víta. V Pamětní knize města Červený Kostelec (stručný výpis z kronik Josefa Hurdálka č. I. – VII.)²² jsou údaje o městu od jeho prvních zmínek. Dohledal jsem informace z období přelomu 18. a 19. století. Pokračoval jsem obrazem města, dním počátku 20. století a za první světové války, vzpomenu jsem události jejího ukončení a dopadů na místní obyvatelstvo. Nastínil jsem život ochotnického spolku v meziválečném období. Nejvýznamnější etapa vývoje města je datována k dvacátým rokům, kdy se oživilo podnikání a město se odvážilo k smělým stavebním počínům. Nejvíce údajů jsem však použil ze studia archivních pramenů, ze kterých vyplývá, že místní divadelní činnost má dvěstěletou tradici. Dochované prameny, kterými jsou listiny z 19. a 20. století, podávají informace o tom, kde červenokosteletí ochotníci účinkovali, respektive, kde se konaly jejich divadelní produkce v období, kdy divadelní budova ve městě absentovala. Ačkoliv díky zmíněným archiváliím máme bezpečně doloženou ochotnickou činnost v Červeném Kostelci, je značně problematické dohledat, jaké konkrétní divadelní hry byly v 19. století ochotníky uváděny. To, co máme k dispozici, je pouze minimum informací z dochovaných plakátů, letáků a pozvánek. Z archivních pramenů Okresního archivu Náchod²³ lze doložit první dopisy a nejrůznější úřední korespondenci, která byla adresována ochotníkům ohledně bližšího vysvětlení jejich požadavků a výzev k předložení předběžné dokumentace o zamýšlené stavbě nového divadla. Dohledal jsem substituční listinu s částkami, které byly darovány občany na jeho výstavbu. Dále jsem měl k dispozici listiny místních spolků, organizací a politických stran s vyjádřením se ohledně úvah o nové stavbě. Stanoviska vyslovující se pro a proti jsou zaznamenána s argumentační převahou divadelních ochotníků. Popsal jsem uvažované lokality, kde měla být postavena divadelní budova. Uvádím dvě parcely a na základě mnou nalezených dokumentů vysvětluji, proč byla zvolena právě ta, na které divadlo stojí. Práce seznamuje s celkovým finančním zajištěním celého projektu výstavby divadla v Červeném Kostelci. Dokumenty uvádějí, kolik prostředků věnovali kostelečtí ochotníci, jakou částku samotné město, banky a další právnické či fyzické osoby. Uvedl jsem postup, který byl uplatněn při výběru architekta a jméno konečného zhotovitele.²⁴ Velmi cenným pramenem

²² Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Stručný výpis z kronik Josefa Hurdálka, 1923-1940 (1945), č. I. -VII., s. 1 - 83.

²³ Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Výstavba divadla, 1886 – 1939, karton č. 24, inv. č. 162, sign. I-14/4.

byla pro mne dobová projektová dokumentace, ze které jsem čerpal také v Okresním státním archivu Náchod.²⁵ Na základě bádání v archivních materiálech jsem dohledal usnesení valné hromady divadelních ochotníků o víceúčelové funkci divadelní budovy, která měla sloužit i mimouměleckým aktivitám. Architekt Robert Dvořáček navrhl divadelní budovu na základě komparace usnesení a plánů. Z původní projektové dokumentace lze popsat technická data jednotlivých kroků výstavby. Můžeme doložit v metrech čtverečných parcelu, na níž byla stavba divadla zamýšlena a vybudována. Nechybí ani základní informace o rozměrech kompletního architektonického díla. Kroniky nabízejí také vypočtení vnitřních prostor.

Archiválie popisují i přesný harmonogram programu celé slavnosti položení základního kamene. Zaznamenány jsou jednotlivé body i kulturní příspěvky. Je znám text, který byl Aloisem Jiráskem vložen do schránky základního kamene jako vzkaz budoucím pokolením, seznam významných hostů, kteří byli na slavnost pozváni. Téměř se však nepodařilo dochovat znění projevů, které na slavnosti položení základního kamene zazněly. Pouze jeden záznam jsem dohledal v týdeníku *Lidové proudy*,²⁶ které otiskly část projevu předsedy spolku Adolfa Keyzlara. Také není jednoznačně známo, kdo z přítomných hostů přesně a jmenovitě na základní kámen poklepal, mimo sbormistra pěveckého spolku Záboj Františka Balíčka.²⁷

Státní okresní archiv v Náchodě také disponuje informacemi o slavnostním otevření nového divadla. Je znám program slavnosti a představení, kterým byl zahájen provoz. Samotný akt se těšil celorepublikovému zájmu. Je dochován dopis Aloise Jiráska s gratulací k uskutečněnému počínu. Dále dopis, kterým byl červenokosteleckými ochotníky zván prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk.²⁸

Mým primárním a nejčastěji používaným zdrojem, jak výše popisuji, jsou archivní prameny, do kterých jsem nahlédl ve Státním okresním archivu Náchod. Zaměřil jsem se na úřední listiny, které objasňují průběh celého vývoje stavby. Potřebné informace mi

²⁴ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, dopis ochotnického spolku městskému zastupitelství o zdůvodnění potřeby stavby divadla z 23. 8. 1919, č. 189.

²⁵ Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Divadelní ochotnický spolek, karton č. 24, inv. č. 537, 1886 – 1939, architektonické plány Roberta Dvořáčka, č. 143, č. 186.

²⁶ Červený Kostelec. *Lidové proudy*, 14. 8. 1924, 30(42), 3.

²⁷ Šolc, pozn. 1, s. 172.

²⁸ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, oběžník se žádostí o přítomnost prezidenta na slavnosti položení základního kamene na 3. 8. 1924 z 27. 7. 1924, č. 106.

poskytla i dobová periodika, a to Náchodské listy,²⁹ již zmiňované Lidové proudy³⁰ a Podkrkonošské rozhledy.³¹ Dále to byly časopisy Světozor³² a Český svět.³³

Opakovaně jsem také navštívil zmíněné divadlo, abych si ho osobně prohlédl a získal širší náhled na divadelní dění ve sledovaném období. Bylo mi umožněno bádání v divadelním archivu, kde jsou uloženy kroniky. Mají tyto názvy: Kronika do roku 1921,³⁴ Kronika 1922 – 1924,³⁵ Kronika 1925,³⁶ Kronika 1926 – 1950³⁷ a Kronika 2000 – 2010.³⁸ Ochoťníci je sice nevedou dle platných instrukcí o archivnictví, jejich záznamy ale obsahují podstatné údaje. Doplnil a ujasnil jsem si informace, které jsem načerpal v Okresním archivu Náchod. V datech se spolu ztotožňovaly. Průvodci mi byli režisér Jan Brož a především pak scénograf Ladislav Jančík. Studium listin v prostorách samotného divadla bylo velmi inspirativní a obohacující.

Veškeré dostupné prameny jsem také konfrontoval s literaturou. Nedošlo mezi nimi k nesrovnalostem a informace spolu korespondovaly.

Posledním zdrojem vědomostí mi byly údaje o architektonických parametrech stavby. Na www.amaterskedivadlo.cz.⁴⁰ jsem prostudoval studii Jana Císaře *Smysl amatérského divadla*, která mi poskytla chronologický přehled o historii ochotnického divadelnictví v Červeném Kostelci. Informace o současném ochotnickém spolku jsem vyhledal na www.dsnatahu.cz.⁴¹

²⁹ZACHOVAL, František Karel. Nové městské divadlo v Červeném Kostelci. *Náchodské listy*. 25. 7. 1924.

³⁰ 14. 8. 1924, pozn. 26.

³¹ *Podkrkonošské rozhledy*. 1924, **12**(15), 2-8.

³² Nové divadlo v Červeném Kostelci. *Světozor*. 9. 10. 1924, 1910, **25**(2), 52.

³³ Slavnost položení základního kamene. *Český svět*. 1924, **20**(1-2), 115.

³⁴ Archiv divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika do roku 1921.

³⁵ Archiv divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 1922 – 1924.

³⁶ Archiv divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 1925.

³⁷ Archiv divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 1926 – 1950.

³⁸ Archiv divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 2000 – 2010.

³⁹PANOCH, Pavel. *Divadlo J. K. Tyla* [online]. [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.theatre-architecture.eu/cs/db.html?theatreId=138>.

⁴⁰CÍSAŘ, pozn. 14.

⁴¹*Divadelní spolek Na tahu*, pozn. 21.

1. Červený Kostelec – město Kladského pomezí

Město Červený Kostelec se nachází v severovýchodních Čechách, na nízké horské vysočině, která činí přechod mezi Krkonošemi a Orlickými horami.⁴² Jinak lze toto členité území mezi Náchodskem a Trutnovskem také nazývat Jestřebími horami. Město leží v Královéhradeckém kraji, zhruba 10 km na severovýchod od Náchoda v pohraniční oblasti s Polskem.

Název Kladské pomezí vychází z daleké historie. Již středověký kronikář Kosmas hovoří ve své kronice z roku 1068 o bráně, která vede do Polska. Přirozeně vytvořená obchodní stezka, spojující Prahu s hradem v Kladsku, byla nazvána Kladskou. Vedla až k Baltu.⁴³

Datum 22. srpna 1362 je nejstarším dnem, který písemnou zprávou dotvrzuje existenci vsi Kostelec. Hovoří o ustavení faráře Heřmana na faru v Kostelci. Lze se však domnívat, že ves existovala už dříve – snad od konce 13. století. V této době už vrcholilo kolonizační dílo dvou bratrů, pánů rodu erbu zlatého třmene, z nichž Sezema založil hrad Červenou Horu a Tas Vízmburk. Byla to kolonizace, kterou uskutečňovalo především domácí české obyvatelstvo.⁴⁴

Jestliže v Kostelci stál kostel, pak je jisté, že musela existovat i farnost zahrnující okolní osady. Název Kostelec vznikl z latinského „castellum“, takže zde musela zřejmě být zemanská tvrz. Nejpozději od roku 1497 patřilo městečko k náchodskému panství a jako náchodské zboží zůstalo až do zrušení poddanství. V 17. století byl Kostelec nazýván městysem. Důkazem toho je pečeť městyse Kostelce z roku 1680, na níž je i nejstarší vyobrazení znaku města.⁴⁵

Barokní doba významně zasáhla i do dějin Kostelce. Kostel, který byl po požáru roku 1591 obnoven jen provizorně a v roce 1668 přestavěn, byl zbořen a v letech 1744 – 1754 byl postaven pod patronací knížete Ottavia Piccolominiho nový barokní chrám, na jehož stavbě se podílel i Kilián Ignác Dientzenhofer. Původní představa patrona však nebyla dodržena, a tak byla proti plánu chrámová loď zkrácena a nebyla ani postavena druhá věž. Před kostelem jsou dvě sochy sv. Václava a sv. Ludmily. Prostředek náměstí zdobila mariánská socha.⁴⁶

⁴² Státní okresní archiv Náchod, pozn. 22, s. 11.

⁴³ Tamtéž, s. 14.

⁴⁴ Tamtéž, s. 15.

⁴⁵ Tamtéž, s. 21, 22, 25.

⁴⁶ VODRÁŽKA, pozn. 4, s. 83.

V 18. století domácí přadlácká a tkalcovská lnářská výroba se prostřednictvím faktorů napojovala na vznikající manufaktury. Koncem 18. století započal pozoruhodný rozmach městečka, které ve srovnání s okolními vesnicemi až několikanásobně zvýšilo dynamiku svého růstu. V Kostelci se stále více prosazovala tradice textilní výroby, která se pak stala výbornou základnou pro nástup továren.⁴⁷

Hospodářský růst městečka nebyl zastaven ani strašným požárem 11. srpna 1831, při němž vyhořela bezmála polovina obce. Rozvoj Kostelce ale pokračoval. Městečko začalo žít i čilým národně-uvědomovacím životem vrcholícího národního obrození. Mělo i své buditele – učitele Aloise Rudla a jeho zetě, učitele Augustina Purma, P. Františka Körnera a P. Jiřího Ehla, vlastenecké kněze. Tito muži šířili osvětu, vzdělání a podporou ochotnického divadla a chrámové hudby, pokládali základy příštího kulturního rozvoje. Pro Kostelec měl zvláštní význam rok 1841, kdy do městečka přišel faktor pražské firmy Leopold Abeles, který brzy začal se samostatným továrním podnikáním v textilním průmyslu.⁴⁸

Pro město začala zcela nová etapa vývoje. Rychle se změnilo ve skutečné průmyslové středisko. Tomu napomohla i stavba železnice Jaroměř – Svatoňovice, dokončená v roce 1859. Příznivou okolností rozvoje průmyslu byla i blízkost uhelných dolů. Do konce 19. století vyrostly ve městě další továrny.⁴⁹

Od roku 1861 měl Kostelec poštu a okresní silnice umožnila rychlejší spojení se sousedními obcemi. Roku 1862 byla postavena záložna, později i městská spořitelna.

Měnicí se charakter obce přiměl její představitelé roku 1863 k podání žádosti o povýšení na město. Roku 1866 byla žádost obnovena a konečně 11. 8. 1867 kladně vyřízena. Kostelec se stal městem a ministerstvo obchodu povolilo od roku 1876 užívat název Červený Kostelec. Znakem zůstal stříbrný kostel s červenou věží, věžičkou a střechou v modrém poli.⁵⁰ Úřední potvrzení tohoto názvu přišlo v roce 1881. Původ přívlastku Červený je obvykle připisován dělníkům pracujícím zde na železnici v letech 1858 – 1859, které zaujala jasně červená barva půdy permského útvaru.⁵¹ Přívlastek je však nejspíš ještě starší, protože se objevoval již v pamětním zápisu učiněném roku 1832 na předsádce staré evangelické bible.

⁴⁷ ŠTĚPAŘ, pozn. 6, s. 65.

⁴⁸ Tamtéž, s. 75.

⁴⁹ Tamtéž, s. 83.

⁵⁰ ŠOLC, MÜHLSTEIN, pozn. 3, s. 12.

⁵¹ HONL, Ivan. Souvislosti místopisného názvosloví s geologickým složením půdy, *Naše řeč*. 1961, roč. 44, č. 7, s. 218.

Dle Josefa Hurdálka se přívlastek Červený užíval již dříve proto, že Kostelec patřil panstvím k Červené Hoře.⁵²

Stále sebevědomější měšťanstvo začalo žít intenzivním společenským a kulturním životem. V roce 1864 vznikl divadelní ochotnický spolek, který navázal na více než padesátiletou tradici ochotnického divadla, v téže době postupně vznikla městská hudba (1863) a v roce 1896 i pěvecký spolek Zábój. V roce 1874 byl založen Sbor dobrovolných hasičů a o deset let později i tělovýchovná jednota Sokol. Velkou zásluhu o vzhled města si získal Spolek okrašlovací, založený v roce 1889. Odrazem rozvoje podnikání byl i vznik Spolku živnostníků (1885) a Spolku českých stenografů (1887).⁵³

Město drželo krok v rozvoji školství. Roku 1882 byla zřízena samostatná obecná dívčí škola, roku 1887 měšťanská škola a v roce 1891 se z ní osamostatnila i měšťanská škola dívčí.

Výrazem úspěchů českého podnikání i podnikatelské síly Červeného Kostelce bylo uspořádání krajské výstavy v létě 1899 v prostoru dnešního divadla a školy. Ve čtrnácti pavilonech byla mj. prezentována i vyspělá výroba Červeného Kostelce.⁵⁴

V letech 1880 – 1910 dosáhl Červený Kostelec maximálního růstu počtu obyvatel, z 2 695 vyrostl na 4 422 osob. Podobně i počet domů se bezmála zdvojnásobil.⁵⁵

První světová válka postihla těžce i Červený Kostelec, který zažil úpadek výroby, hladové zásobování a 113 padlých. V roce 1921 poklesl počet obyvatel na 3 777. Z útrap války se však zrodila státní samostatnost a začala nová, významná etapa vývoje města. Především se oživilo podnikání, do textilní výroby vstoupila nová podnikatelská generace. Město se odvážilo realizovat smělé projekty výstavby veřejných budov i výstavby komunální. Pod Chrby vzniklo nové kulturní a společenské centrum s lesoparkem a parkovými plochami.⁵⁶ V roce 1925 byla otevřena budova divadla postavená ze sbírek a z výtěžků her ochotníků. O dva roky později vyrostla moderní budova chlapecké školy a v následujících letech se zmodernizovala i tvář náměstí – na severní straně to byla budova spořitelny, na jižní pak občanské záložny a hotel Šrejber. V roce 1932 byla dokončena stavba sokolovny a Tyršova stadionu.

⁵² Státní okresní archiv Náchod, pozn. 22, s. 11 – 12.

⁵³ ŠOLC, MÜHLSTEIN, pozn. 3, s. 19 – 22.

⁵⁴ ŠOLC, pozn. 1, s. 32.

⁵⁵ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 22, s. 53.

⁵⁶ ŠOLC, MÜHLSTEIN, pozn. 3, s. 25.

V prostoru před divadlem vyrostly krásné Smetanovy sady. Celému Kulturnímu koutku vévodí pomník padlých, odhalený 22. září 1929. Za dvacet let (od roku 1918 do roku 1938) se počet domů v Červeném Kostelci zdvojnásobil. Z Červeného Kostelce se stalo vyhledávané letovisko Jiráskova kraje.⁵⁷

⁵⁷ ŠOLC, MÜHLSTEIN, pozn. 3, s. 28.

2. Česká divadelní architektura

„Trvalým výsledkem snah českých divadelních ochotníků z meziválečného období byly četné divadelní budovy, v této době postavené v českých a moravských městech. Některé z nich vznikly dokonce výlučně jejich úsilím, ochotnické spolky však vždy spolupůsobily při projektování, budování a financování těchto budov. I tam, kde byla divadla projektována především pro cestující nebo hostující profesionální soubory, se vždy s ochotnickým divadlem počítalo a nová budova pro ně znamenala nesrovnatelně příznivější podmínky.“⁵⁸

V průběhu dvacátých let 20. století vznikla v českých a moravských městech řada nových divadel (popř. divadelních sálů v budovách širšího určení), která svým způsobem reflektovala reformní proud. Nová divadla se zařizovala podle standardního vzoru sálů se stoupajícím parterem a nad ním vysunutým, zpravidla strmě odstupněným balkónem. Nové technologie umožňovaly přitom výhodné prostorové uspořádání na velkých rozpětích železobetonové konstrukce. Takovým modifikovaným reformním způsobem bylo vystavěno i divadlo v Červeném Kostelci.⁵⁹

Jakmile měli architekti navrhnout divadelní budovu, automaticky převzali do svého výraziva klasicizující prvky a motivy – antikizující trojúhelné štíty, sloupové lodžie, široké vstupní portiky, případně galerie soch na atice. To vše pro reprezentativní zakázku.

Silně klasicizující tendence se prosadily i v červenokosteleckém návrhu budovy divadla, a to zejména v exteriéru. I když i jehlancově kubistická architektura měla také vliv na některé rysy budovy divadla.⁶⁰

Realizace projektu výstavby divadla je vždy pro architekta prestižním úkolem. Divadlo spoluutváří identitu města. Vzniká jako pomník spolupráce mnoha lidí a institucí, jako dar a vzkaz do budoucnosti. Přispět na divadlo finančně a podílet se na jeho vzniku bylo ceněnou a žádanou záležitostí pro elity společnosti, stavitele a prováděcí firmy.⁶¹

„Divadlo je schopno vyvolat prožitek přetvoření a přeměny. Přemáhat čas a prostor. Právě divadelní prostor může být při těchto procesech obzvlášť užitečným a někdy přímo dokonalým nástrojem.“⁶²

⁵⁸ CÍSAŘ, pozn. 13, s. 134.

⁵⁹ HILMERA, pozn. 10, s. 104.

⁶⁰ Tamtéž, s. 107.

⁶¹ Tamtéž, s. 108.

⁶² BRAUN, pozn. 11, s. 168.

3. Ochoťnické divadlo v českých zemích

Ochoťnické divadlo je u nás tradiční a je jednou z nejstarších občanských aktivit. Důležité jsou jeho funkce sociální (spolupráce lidí z nejrůznějších společenských vrstev, získávání prostředků na nejrůznější veřejně prospěšné cíle), relaxační, vzdělávací a též terapeutická.⁶³

V druhé polovině 18. století se rodí novodobé české ochoťnické divadlo, které existuje samostatně vedle divadla profesionálního. V českých zemích vzniká zvláštní případ lidového divadla, tzv. susedské divadlo. Od roku 1801 platil dvorský dekret, jímž se zakazovala ochoťnická představení, takže ochoťníci museli žádat o výjimku. Tu snáze získávali ochoťníci němečtí, kteří hráli také pro urozené publikum. V období napoleonských válek a ve 20. letech 19. století se hraní divadla rozšířilo zejména mezi měšťanstvem. Ochoťnické divadlo se uvolnilo z církevního kalendáře, čímž stoupl počet českých představení. Velké oblibě se těšila zejména domácí divadla, hrající pro okruh známých a přátel (legální forma neveřejného divadla – nemuselo se žádat o povolení). Rostl i počet představení vlasteneckých družin hrajících na příležitostných jevištích. Ve třicátých – čtyřicátých letech 19. století se hrálo ve více než 120 městech a větších obcích v Čechách, výrazně méně na Moravě a ve Slezsku. Také výskyt německého ochoťnického divadla byl v té době na našem území podstatně menší. Ve druhé polovině 19. století ochoťnické divadlo začalo brát za svůj program pražských intelektuálů, kteří se snažili českou kulturu přiblížit celoevropskému kontextu. Po obnově občanských svobod včetně spolčovacích práva (z roku 1861) došlo k rozkvětu ochoťnického hnutí, které se stalo hlavním šířitelem divadelní kultury na venkově. Jeho prvořadou funkcí byla občanská výchova herců i publika. Do styku s českým divadlem se tak dostaly všechny vrstvy obyvatelstva. K významným integračním činitelům společnosti té doby patřily operní ochoťnické produkce, jejichž síla – zvláště v porovnání s profesionálními kočovnými společnostmi - byla v kvalitních sborech i orchestrech. Časté byly pěvecké koncerty a akademie, besedy, věnečky, deklamace a národní slavnosti. Významnější část repertoáru tvořila vážná tvorba cizích i domácích skladatelů. Ochoťníci značně přispěli např. k národní oblibě Smetanovy *Prodané nevěsty* (1866).

⁶³ PAVLOVSKÝ, Petr, ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava. Amatérské divadlo. In: *Základní pojmy divadla: Teatrologický slovník*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004, s. 19 – 20. ISBN 80-7277-194-9.

V roce 1885 byla založena Ústřední matice divadelních ochotníků československých (ÚMDOČ), která pomáhala rozvoji svého členstva dramaturgickými radami, divadelními kursy, vydávala praktické příručky o líčení, deklamaci, režii, scénografii apod.⁶⁴

Ve většině měst se začala uplatňovat hegemonie českého obyvatelstva rozsáhlými hospodářskými, sociálními a kulturními akcemi, jež do značné míry suplovaly politickou aktivitu občanů. Z kulturní potřeby českých měst byla vystavěna i řada víceúčelových národních či dělnických domů a sokoloven se stálými jevišti a divadelními sály. V době vzniku samostatného státu byla v českých zemích rozsáhlá a rozvinutá soustava ochotnického divadelnictví. Poněkud ustoupil jeho úkol posilovat a rozmnožovat národní život a do popředí se dostala základní funkce divadla jako instituce poskytující umělecký zážitek a zábavu ve volném čase. Největší počet spolků (ve 30. letech 20. století asi 90 000 členů) byl soustředěn v ÚMDOČ. Nejvýznamnější přehlídkou se od roku 1931 stal Jiráskův Hronov.⁶⁵

Své divadelní soubory měly i tělovýchovné organizace (Sokol, Orel aj.) a další spolky.

Na přelomu padesátých – šedesátých let 20. století byl opuštěn termín *ochotnické divadlo*, který zahrnoval převážně tradiční činoherní soubory zaměřující se na nápodobu profesionálního divadla. Prosazoval se pojem amatérské divadlo, zachycující celý rozsah diferencovaného neprofesionálního divadla i distanci od dosavadní praxe. Časopis *Ochotnické divadlo* se proměnilo na *Amatérskou scénu*.⁶⁶

⁶⁴ PAVLOVSKÝ, pozn. 12, s. 20.

⁶⁵ Tamtéž, s. 20.

⁶⁶ Tamtéž, s. 21.

4. Ochotnické divadlo v Červeném Kostelci

První ochotnické představení v Kostelci bylo sehráno v roce 1809 v Hůlkově zájezdním hostinci (dnes hotel Černý kůň). U jeho zrodu stáli dva muži, kteří měli na začátku k divadlu nejbližší – učitel Alois Rudl a kaplan Jiří Ehl. Na divadlo přispíval zemský továrník a privilegovaný obchodník Franz Mach, jenž nechal v sálu hospody postavit přenosné jeviště.⁶⁷ Hrál se zde až do roku 1829, avšak velmi nepravidelně; v podstatě příležitostně a nemůžeme hovořit o ustáleném divadelním souboru. Kosteleckému divadelnictví učinil přítrž ničivý požár roku 1831. Městečko bylo takřka celé zničené a divadelní aktivity nebyly v popředí zájmu. Bída a hlad, který tu zavládl, zavinil, že práce divadelníků ustala až do roku 1835. V letech 1835 – 1848 se hrálo divadlo na náměstí ve Foglarově hostinci U tří tatrmanů v č. p. 23. Nejznámějšími herci té doby byli Jan Foglar (hostinský), Jan Kalina (truhlář), Josef Keyzlar (otec purkmistra Viléma Keyzlara), který ochotničil až do roku 1878. Spolupracoval s nimi i kostelecký rodák akademický malíř Gustav Vacek (1821 – 1894), který maloval kulisy a někdy si se svým bratrem Leodegarem Vackem (pozdějším hradeckým kanovníkem) v některých hrách i zahráli. P. František Körner získal pro kostelecký soubor také řezbáře, pracující na církevních objektech, jako pomocníky pro stavbu kulis a k podobné manuální práci. Byli to bratři Adolf a Albert Buršovi. Z repertoáru té doby jsou známé dvě divadelní hry, *Dcera Jeftova* Gertrudy von Le Fort a *Hrabě Beňovský*, jejímž autorem je August von Kotzebue.⁶⁸

V roce 1860 se ochotnická společnost přestěhovala do zájezdní hospody U Černého koně, který měl již v té době vyzděné (původně dřevěné) patro. Při těchto představeních vznikla první myšlenka vytvořit spolek, který byl roku 1864 založen a v roce 1865 pod názvem Spolek divadelních ochotníků v městysi Kostelci úředně schválen. První členové výboru tohoto spolku byli Adolf a Josef Kalinové, Antonín Bureš, Josef Nývlt, Vendelín Klikar, Josef Regner, František Linhart a František Alin. Hostinský Bureš zadal svůj hostinec v Horní ulici přestavět podle návrhu zednického mistra Heřmana Regnera. Vznikl divadelní sál s přenosným dřevěným jevištěm.⁶⁹

⁶⁷ ŠTĚPAŘ, pozn. 6, s. 71.

⁶⁸ Tamtéž, s. 73.

⁶⁹ LELEK, pozn. 18.

Herci se převlékali i líčili pod jevištěm. František Šrůtek z Náchoda namaloval pro divadlo oponu s pohledem na Prahu a dle toho dostal také hostinec, později hotel, název U města Prahy. Dalšími dekoracemi kromě opony byly rytířský sál, sklep a les. S nimi si prozatím museli vystačit. Následovalo vymalování města, selské vesnice, krajiny, zahrady a žaláře. Motivy byly z úsporných důvodů vyobrazeny z obou stran kulis. Roční nájemné činilo 50 zl.⁷⁰ Přestavbou jeviště se však spolek zadlužil, a proto bylo nutné hrát a splácet. První představení v těchto prostorách se hrálo 7. srpna 1864 pod názvem *Duch času* německého dramatika Ernsta Raupacha.⁷¹ Ještě v roce 1864 bylo sehráno patnáct a v roce 1865 dvacet pět představení.⁷²

V sedmdesátých letech měla Jednota divadelních ochotníků v čele s ředitelem školy Janem Dobešem již dvacet tři členů. Jan Dobeš byl v letech 1887 – 1900 také režisérem. Na základě nařízení okresního hejtmana byl v roce 1877 zvolen Výbor spolkové správy divadelních ochotníků v Červeném Kostelci. Členy výboru byli František a Augustin Linhart (též funkcionáři místního Sokola), učitel Václav Lhota, továrník, starosta města a hoteliér Theodor Keyzlar, rolník Jan Vlček, pláteník a t. č. starosta města Josef Chráska (později velitel hasičů). V roce 1883 byl již ředitelem ochotnického spolku místní učitel a dopisovatel do novin Bohumil Dudek, členové výboru Theodor Keyzlar, Jan Středa, Jan Vlček, Augustin Mertlík, František a Augustin Linhartové.⁷³

Od roku 1883 se začal vést přesný záznam o představeních. Do roku 1910 bylo sehráno v hotelu U města Prahy 173 her v 210 představeních; tedy šest až sedm her ročně. Prameny dokládají realizaci hry německého dramatika Ernsta Raupacha *Mlynář a jeho dítě* 1. listopadu 1887. Ochotníci si nechali na představení vytisknout vstupenky, ve kterých byl uvnitř vepsán obsah hry, osoby a obsazení.⁷⁴ Z této doby jsou dochovány i první plakáty. V roce 1887 převzal hotel U města Prahy milovník divadla továrník Theodor Keyzlar. V sousedním domě čp. 415 nechal postavit nový velký sál se šatnou a starý sál zrušil. V srpnu 1910 však hotel vyhořel a divadlo zde již nebylo obnoveno. Tím definitivně skončila éra hotelu, kde měl spolek domov téměř padesát let.⁷⁵

Ochotníci doufali, že to bude podnět ke stavbě skutečného divadla. Nestalo se a herci

⁷⁰ Archiv divadla, pozn. 34.

⁷¹ LELEK, pozn. 18.

⁷² Archiv divadla, pozn. 34.

⁷³ DRAHOŇOVSKÝ, PINKAVA, pozn. 8, s. 27.

⁷⁴ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, plakát k uvedení hry z 1. 11. 1866, č. 183.

⁷⁵ LELEK, pozn. 18.

se museli stěhovat z místa na místo po červenokosteleckých hostinských sálech (U Středů v Horní ulici, U Kahlerů v Jakubské ulici, U Záhálků, od roku 1913 v nově vybudované dvoraně U Chrásků, která ale spíše vyhovovala hudebním produkcím). Pokud dovolilo počasí, představení se konala v přírodě.⁷⁶

Hrálo se neustále i za první světové války. Po roce 1918 vznikaly ve městě další divadelní soubory. Po otevření Lidového domu to byla hlavně lidová scéna, jejímiž mecenáši byla zejména rodina Kafků. Divadlo se hrálo i při zábavném odboru Církve československé a od roku 1935 i v sokolovně, kde zahájil činnost dramatický odbor Sokola.⁷⁷ Ve městě působila také dechová hudba, a to od roku 1863. Vedl ji hostinský Hynek Hanuš. V roce 1892 se muzikanti oblékli do sokolských stejnokrojů a v roce 1895 na kapelnickém místě vystřídal bratra Hynka Vojtěch Hanuš. V roce 1910 jí byl udělen název Městská hudba. Bez ní se neobešla žádná významná společenská událost. Svě kvality orchestr potvrdil zvláště během Krajiné výstavy v roce 1899. Asi třicetiletý soubor byl složen většinou z multiinstrumentalistů. K pozoruhodným uměleckým počínům patřilo nastudování Blodkovy opery *V studni* v roce 1902. Kapela zajížděla koncertovat do okolních i vzdálenějších míst (např. až do Polska).⁷⁸

V roce 1896 vznikl pěvecký spolek Zábój, původně jako mužský sbor, který se ale ještě téhož roku rozrostl o „dívčí složku“. Až do roku 1900 se scházel v hostinci U modré hvězdy na náměstí, pak zkoušel v hotelu U města Prahy a po jeho vyhoření se přemístil na čtyřicet pět let do hostince Centrálka. Velmi brzy nacvičil základní repertoár, který pak uváděl na různých kulturních a společenských akcích. Provozoval i chrámovou hudbu. Někteří sbormistři byli současně i ředitelé kůru. Prvním sbormistrem Zábóje byl František Zoček (až do roku 1909), druhým dlouholetým sbormistrem se stal mladý učitel František Balíček.⁷⁹ Padesát čtyři let pak těleso vedl Jiří Šolc, který byl zároveň městským kronikářem.⁸⁰

Aktivita spolku v letech 1911 – 1912 byla značná. Jen v roce 1911 vystoupil více než padesátkrát. Zábój se stal souborem, který od svého počátku spolupracoval s dalšími kulturními tělesy i s dalšími institucemi, jako byl Sokol, Česká beseda, městská hudba, symfonický orchestr aj. Velmi úzkou součinnost měl také s divadelními ochotníky.⁸¹

⁷⁶ LELEK, pozn. 18.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ ŠOLC, pozn. 1, s. 56.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ DRAHOŇOVSKÝ, PINKAVA, pozn. 8, s. 124.

⁸¹ ŠOLC, pozn. 1, s. 52.

5. Přípravná fáze realizace stavby divadla

Roku 1916 se ustavilo družstvo Naše dvorana, které si vytklo za úkol postavit v Červeném Kostelci divadelní budovu. Zakoupen byl pozemek, ale roku 1918 se družstvo rozešlo a pozemek odevzdalo městu.⁸² 23. ledna 1919 se divadelní ochotníci usnesli, že si vybudují vlastní divadlo sami. Autorem tohoto výnosu byl kapelník městské hudby Vojtěch Hanuš.⁸³ Divadlo se hrálo zatím v prostorách Prvního tkalcovského společenstva. 20. října 1919 však ochotníci dostali výpověď z těchto prostor za účelem potřeby obchodu. Narychlo divadelníci žádali město o pozemek pro vybudování alespoň prozatímního dřevěného divadla na způsob Arény na Smíchově v Praze. Bylo nutné zajistit náhradní úložiště rekvizit.⁸⁴ Na jaře roku 1919 oslovili ochotníci místního stavitele Josefa Pitřince. Zvažovaným místem pro stavbu divadla byl prostor v Nádražní ulici mezi domy Adolfa Kubiny a Augustina Linharta. Ochotníci uvažovali o projektu zprvu omezeném na základní budovu, časem a s novými požadavky schopnou rozšíření a doplňování i v budoucnu. Pro nejbližší dobu navrhovali jen výstavbu jeviště, hlediště, foyer a galerie. Podle toho, jak by se vyvíjela finanční situace, pokračovalo by se v budování vedlejších přilehlých místností. Bylo zamýšleno, že až po letech bude dokončen ucelený objekt. Projekt musel být tedy zpracován tak, aby v každém stadiu svého rozvoje vytvářel ladný komplex. Také vnitřní zařízení bylo koncipováno zprvu jednoduché a skromné. Až časem bylo naplánováno vybudování lóže vedle galerie. Sedadla byla zamýšlena jako vyjímatelná pro využití sálu i k jiným účelům. V prvotním návrhu stavby divadla se jednalo o projekt finančně mimořádně náročný. Architekt Josef Pitřinec vypracoval plán, kde se hovořilo o nákladech 700 Kč za 1 m², neboť by bylo nutné vzhledem k podloží budovat hluboké základy. Vhodnější rovinný terén by 1 m² zlevnil o 130 Kč, tedy na cenu 570 Kč za 1 m². Ochotníci navrhovali parcelu naproti dívčí škole a chudobinci.⁸⁵ Rozhodli se, že budou v jednáních pokračovat až po přidělení parcely. Poté se spolek obrátí na několik odborníků s žádostí na zpracování náčrtků. Stavba pak bude svěřena tomu, jehož plán se bude jevit nejučelnější. Spolek upustil od vypsání veřejné zakázky, protože se domníval, že by se do ní stejně nepřihlásili stavitelé, kteří by byli dostatečně znalí stavby divadel. Oslovit chtěli hlavně místní podnikatele.⁸⁶

⁸² JAVORIN, pozn. 11, s. 33.

⁸³ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina souhlasu kapelníka Městské hudby z 23. 1. 1919, č. 162.

⁸⁴ Tamtéž, listina přidělení pozemku k prozatímnímu divadlu z 23. 11. 1920, č. 128.

⁸⁵ Tamtéž, listina ceny pozemku J. Pitřinec z 29. 4. 1919, č. 147.

⁸⁶ Tamtéž, dopis ochotníků s argumentací k plánované výstavbě z 23. 8. 1919, č. 189.

Z rozhodnutí obecního zastupitelství dne 17. listopadu 1920 město darovalo ochotníkům pozemek o rozloze 600 sáhů pro stavbu divadla. Povolení ke stavbě však trvalo ještě další dva roky.⁸⁷

Zapotřebí bylo rovněž získat stanovisko ostatních kosteleckých spolků. Většina se vyjádřila kladně, něco málo s výhradami o důležitosti jiných společenských staveb, než je městské divadlo. Tyto výtky však stály na velmi vratkých základech. Organizace nebyly schopny uvést, jaké společensky důležitější stavby mají na mysli. V potaz jen přicházela již dávno známá potřeba stavby nové školní budovy. V dopisu ze 4. února 1919, který byl ochotníky adresován městské radě, bylo argumentováno tím, že stavba není řešením pouze okamžitým, nýbrž by měla podávat svědectví pro příští generace o bohaté divadelní kultuře v Červeném Kostelci a zajišťovat důstojnou reprezentaci mezi jinými městy. Bude sloužit širokým vrstvám obyvatelstva k návštěvám divadelních představení a k mnoha jiným kulturním aktivitám v moderních bezpečných prostorách. Městu jistě prospěje i zájezdní činnost spolků odjinud, jak prokázala již minulost. Ochotníci z České Skalice, a nebyli zdaleka jediní, hostovali v roce 1890 ve městě celý týden. Při této souvislosti byla zdokumentována byrokracie vlády Františka Josefa I. Nestačilo, aby hostující společnost dostala povolení od samotného města, svůj záměr museli sdělovat i nadřízenému orgánu, v tomto případě c. a k. okresnímu hejtmánství do Nového Města nad Metují. Museli oznámit, že v jejich produkci budou uváděny jen cenzurované hry.⁸⁸

Dalším argumentem byla úvaha o biografu. Město potřebovalo moderní zázemí kinematografie a logicky vyvstala inovativní spojitost o jeho umístění v plánované budově divadla. Ve druhé dekádě dvacátého století kinematografie znamenala revoluci v zábavném průmyslu a biografy byly v evropských zemích zřizovány mílovými kroky.⁸⁹ Město by podstatně ušetřilo jak za pozemek, tak na obrovských investicích do stavby i za následný provoz. Spolek ochotníků předložil 2. května 1919 městskému zastupitelstvu dopis s finanční rozvahou zamýšleného umístění biografu.⁹⁰

⁸⁷ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o stavebním povolení z 10. 6. 1922, č. 46.

⁸⁸ Tamtéž, listina o cenzuře her z 22. 5. 1890, č. 175.

⁸⁹ *Podkrkonošské rozhledy*.

⁹⁰ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o úvahách o zřízení biografu z 2. 5. 1919, č. 144.

Předpokládal, že v roce 1920, v době hospodářské krize, půjde cena materiálu dolů. Odhadoval, že investice do úpravy divadla a zařízení kinematografu bude v krátké době splacena ziskem z jeho provozu. O produkce jevílo obyvatelstvo zájem, hrálo se každou sobotu a neděli. Kinematograf byl do budovy divadla přemístěn z dvorany U Chrásků po schválení městským zastupitelstvem. První filmové představení se zde konalo 27. října 1927. O čtyři roky později byl zapsán jako majetek ochotnického spolku.⁹¹

Ochotníci nejprve předpokládali, že na celou stavbu uzavřou půjčku, ale dne 2. ledna 1921 na schůzi divadelního spolku v Mrzilkově hostinci prohlásil mecenáš ochotníků továrník Adolf Keyzlar (syn Theodora Keyzlara), že na stavbu přispěje darem 100 000 Kč a dal tak podnět k zahájení sbírek mezi občany. Na uvedené schůzi bylo účastníky věnováno 107 500 Kč na darech a 14 000 Kč na bezúročných půjčkách.⁹²

Velmi emotivně tuto chvíli popisuje sborník 140 let ochotnického divadla a 80 let Divadla J. K. Tyla. Na této schůzi se vybralo přes 120 000 Kč s cílem postavit divadlo. Již tehdy odhadli jeho cenu na 1 300 000 Kč.⁹³

K vybrané sumě z lednové schůze postupně přibývaly další peníze. Ve sbírkách se pokračovalo. Největší částku 480 000 Kč darovali jedinci, a to místní, krajané i dárci ze vzdálenějších míst. Obec, okres a stát celkem věnoval 72 000 Kč, peněžní ústavy 65 000 Kč. Dalších 34 000 Kč přinesl výtěžek z kulturních produkcí, tanečních zábav, plesů, z loutkového divadla učitele Viléma Karpaše, z koncertů městské hudby a ze zájezdních ochotnických představení Molièrovy hry *Šibalství Skapinova*. Tímto způsobem byla získána částka 700 000 Kč, chybějících 600 000 Kč půjčila městská spořitelna a členové spolku. Po dobu stavby byli herci odsouzeni k nečinnosti, ale nezháleli úplně. V propůjčeném Lidovém domě předvedli tři nastudované hry – *Habada a Jordán* Václava Šlechty, *Pes a kočka* Otomara Schäfera a *Hadrián z Římsů* Václava Klimenta Klicpery. Ve prospěch divadla zajížděli, a to na vlastní náklady, do okolních i vzdálenějších měst. Všude sklízeli chválu a důstojně své město reprezentovali. Na divadlo touto činností přispěli dalšími 10 000 Kč.⁹⁴ Nejen sami divadelníci, ale i občané přispívali na výstavbu, jak jen mohli. Předem si kupovali svá sedadla, ženy obcházely obyvatelstvo s pokladničkami.

⁹¹ ŠOLC, pozn. 1, s. 170.

⁹² Tamtéž, s. 165.

⁹³ LELEK, pozn. 18.

⁹⁴ Tamtéž.

Nejen sami divadelníci, ale i občané přispívali na výstavbu, jak jen mohli. Předem si kupovali svá sedadla, ženy obcházely obyvatelstvo s pokladničkami. Městská hudba pořádala koncerty na kosteleckém náměstí a výtěžkem podporovala domácí divadelní spolek.⁹⁵

Pozemek darovala obec. Na něm byla úředně zajištěna pohledávka spořitelny v její plné výši, což byla hypoteční půjčka. Na zbylý chybějící obnos požádali obec, aby převzala záruku a žádost projednala u okresního výboru. Tento dluh navrhovali splácet pronájmem sálu a kulturní činností ochotníků. Pro obec bylo zaevidováno předkupní právo. Pro správu budovy a hospodaření s výnosem ustanovili komisi, skládající se z jednoho člena města, jednoho člena spořitelny a tří zástupců spolku. Rozhodovali o propůjčování budovy, o poplatcích za toto podnikání a určovali způsob umořování dluhů. V případě zániku spolku by veškerý majetek připadl obci. Z výše uvedeného je patrné, že se obec nemusela tohoto břemene obávat. Spolek se zavázal, že všem svým závazkům dostojí píli a divadelnickou činností ze všech svých sil.⁹⁶

Po přiměřeném finančním zabezpečení ochotníci začali studovat exteriér i interiér různých divadel, navštívili mnoho míst. Divadelníci si chtěli vytvořit ten nejlepší názor a získat ideální podklad pro svoji budovu tak, aby byla co nejlepším řešením pro strážce divadelní i estetické. Stejně postupovaly v budoucnu i další spolky. Po otevření zdejšího divadla se hlásili se zájmem o prohlídku budovy ochotníci např. ze Železného Brodu, Žamberku⁹⁷ nebo Poličky.⁹⁸

23. března 1922 Městský úřad v Červeném Kostelci přidělil pro výstavbu nového divadla parcelu pod Chrby. Po několika úvahách, schůzích městského zastupitelstva a jednání rady, pod jednacím číslem 2838 z 10. června 1922 bylo úředně zpečetěno pro stavbu divadla darování pozemku katastrálního čísla 971/5.⁹⁹

Na řadě bylo vypracování plánů. Z prvotního vypsání soutěže nebyl vybrán nikdo. Nevyšel z něho kýžený výsledek po stránce provedení i po stránce prováděcí. Stavební a projektové práce byly nakonec svěřeny architektu Františku Neterdovi z Neveklova.¹⁰⁰

⁹⁵ LELEK, pozn. 18.

⁹⁶ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o popisu financování z 23. 8. 1919, č. 141.

⁹⁷ Tamtéž, listina o korespondenci s poličskými ochotníky o prohlídce divadla z 16. 4. 1927, č. 41.

⁹⁸ Tamtéž, listina o korespondenci se žamberckými ochotníky o prohlídce divadla z 13. 8. 1927, č. 49.

⁹⁹ Tamtéž, listina o přidělení pozemku z 10. 6. 1922, č. 46.

¹⁰⁰ Tamtéž, listina o přidělení zakázky staviteli Františku Neterdovi z 25. 5. 1922, č. 97.

Dílo se rozeběhlo, avšak brzy se ukázalo, že podle těchto plánů by bylo příliš nákladné a vyžadovalo by zásadní projektové změny. Byla tedy vypsána užší soutěž jen pro místní stavitele a byla úspěšná. Vítězný návrh byl z pera projektanta architekta Roberta Dvořáčka.¹⁰¹

Samotná příprava k realizaci divadelní budovy však trvala ještě několik dalších let. I to vedlo starostu města v listopadu 1922 k rozhodnutí, že se tento pozemek ještě oseje, aby neležel zbytečně rok ladem, neboť stavební práce ještě v tomto období zahájeny nebudou.¹⁰² Stavbu plánovali ochotníci začít na jaře roku 1924. Zakázku zadali především místním podnikatelům, živnostníkům a dělníkům. Tím by bylo pomoci místním hospodářským poměrům.

Od roku 1920 ale ochotníci neustále museli obhajovat své právo na přidělený pozemek pro výstavbu budovy divadla. Ještě v květnu roku 1924 korespondovali ochotníci na toto téma s městskou radou, neboť zároveň s divadlem zamýšlelo město postavit i novou budovu školy. Školní rada apelovala na skutečnost, že nabízený náhradní pozemek za ten pro divadlo není adekvátní. Ustavila Ing. Václava Viktora k tomu, aby pro školu vytyčil vhodnější místo; on ale navrhl pro školu získat zpět pozemek darovaný divadlu. Ochotníci se však odvolávali na rozhodnutí o darování pozemku městským zastupitelstvem a měli je za platné. 14. května 1924 divadelníci oznámili, že ukončují dohady o platnosti úkonu přidělení pozemku. Stavbu zadali k provedení architektovi Robertu Dvořáčkovi. Město reagovalo dopisem ze dne 15. května 1924, aby práce na výstavbě divadla pozastavili a vyčkali příchodu okresní školní komise. Pře se dostala až před okresní komisi v Náchodě. Městská rada Červeného Kostelce žádala Okresní správní komisi Náchod, aby přípravné práce na výstavbu divadla zakázala a architekta Dvořáčka sankciovala. Vytýkala divadelníkům, že přes opakované varování začali se stavbou divadla, aniž by ji město povolilo, protože pozemek patřil školní obci a divadlo na něm mělo stát pouze prozatímní. Takto to bylo schváleno městským zastupitelstvem. Pro výstavbu školy mělo město určit náhradní pozemek. Pak by školský výbor souhlasil.¹⁰³

To se však nestalo. Město žádný náhradní pozemek na výstavbu školy neurčilo. Navíc architekt nepředložil městské radě plány ani další potřebné žádosti pro požadovaná stavební povolení. Okresní správa darování pozemku na divadlo neschválila, proto trvala

¹⁰¹ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o přidělení zakázky architektu Robertu Dvořáčkovi ze 14. 5. 1924, č. 114.

¹⁰² Tamtéž, listina o ponechání pozemku prozatím k osetí, stavba dosud nezačala ze 4. 11. 1922, č. 118.

¹⁰³ Tamtéž, listina týkající se neshod ohledně přidělení pozemku z 21. 5. 1924, č. 115.

na jeho neplatnosti. Divadelní spolek následným dopisem své kroky vysvětlil. Odepsal také vládní rada a sdělil, že není v jeho kompetenci tento spor soudit, avšak dle dostupných písemností měl za to, že divadelníci jsou v právu a již jednou darovaný pozemek neměl být uvažován pro případnou výstavbu školy. I Okresní správní komise Náchod oznámila, že v dané věci nemá právo rozhodovat.¹⁰⁴

V červnu 1924 se úřední jednání ohledně pozemku konečně uklidnila. Začala se připravovat výjimečná událost položení základního kamene. Nakonec se vše zdařilo a za pár týdnů svolával starosta členy rady k účasti na této události vydaným oběžníkem.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina ohledně sporu o přiděleném pozemku z 23. 5. 1924, č. 110.

¹⁰⁵ Tamtéž, listina o povolení akce kladení základního kamene z 20. 6. 1924, č. 98.

6. Architektonické řešení divadla

Ačkoli se projektant Robert Dvořáček při navrhování vnitřního uspořádání údajně inspiroval divadly firmy Fellner-Helmer, vnější vzhled tomu příliš nenasvědčuje. Zejména průčelí s trojúhelným štítem, masivními polosloupky, výraznými římsami a obloučkovým zábradlím dává najevo dobu svého vzniku v první polovině dvacátých let 20. století. Obloučkový dekor se objevil i na vedlejších fasádách a v interiéru. Pojetí monumentality je dobře viditelné na konstruktivistických a funkcionalistických divadelních budovách od konce dvacátých let. Doba mezi světovými válkami byla u nás prvním obdobím, kdy architektura divadel (byť většinou jen v návrzích) přejímala avantgardní myšlenky, a kdy se neodvolávala pouze na historické slohy v ustáleném uspořádání prostoru.¹⁰⁶

Jeho projekt plně vyhovoval potřebám města, finančním možnostem a představám divadelníků. Lišil se zamítnutím realizace restauračních místností v suterénu, soustředěním šaten do předního traktu blíže ke vchodu, zřízením malého sálu v prvním patře, šikmé podlahy v hledišti a ochozu kolem něho. Nové plány zahrnovaly v suterénu restauraci s kuchyní, byt domovníka, propadliště a potřebné sklepy pro otop a parní topení. Hlavní vstup naplánoval architekt do přízemí, stejně tak šatny, toalety a bufet. Následoval ochoz se vstupy do hlediště, jeviště s propadlištěm, orchestřiště, zadní jeviště, šatny pro ochotníky a spolková místnost. Jednotlivá patra spojily pohodlné schody. Jako stavivo se použilo cihelné zdivo a zdivo železobetonové, ze kterého byl pořízen strop nad přízemím a prvním patrem. Strop nad hledištěm a jevištěm byl opatřen tzv. Štefanovým obloukem, který byl zevnitř řádně orákosený. S hledištěm a jevištěm vytvořil vkusný celek. Z půdní strany byl zajištěn bedněním a nepočítalo se s žádným využitím půdy.¹⁰⁷

¹⁰⁶ PANOCH, pozn. 39, vyhledáno 11. 3. 2016.

¹⁰⁷ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listiny o popisu projektu architekta Dvořáčka z 12. 8. 1924, č. 101.

7. Položení základního kamene

Spolek divadelních ochotníků v Červeném Kostelci připravoval slavnost položení základního kamene na den 3. srpna 1924 dopoledne. Událostí žilo celé pomezí Kladska. Zvali se hosté, připravovaly se projevy, prapory zdobily celé město. Pořadatelé vyzývali ke včasné rezervaci vstupenek na kulturní akce, na zamluvení noclehů a stravování.¹⁰⁸ Spolek plánoval pozvat i prezidenta republiky a žádal městskou radu, aby se k této žádosti připojila. Kancelář prezidenta však odpověděla, že se pan prezident z časových důvodů omlouvá.¹⁰⁹ Na slavnost byla vydávána povolení k provozování hostinské činnosti.¹¹⁰ Kulturní spolky žádaly o možnost vystoupit se svojí kulturní vložkou v připravovaném programu celého dne.

Do vrchní desky základního kamene byl vtesán nápis – ***Započato 14. června 1924. Vybudováno Spolkem divadelních ochotníků za přispění všeho občanstva.*** Do knížky vložené do základního kamene vepsal Alois Jirásek – ***Služ kráse a umění.***¹¹¹

Jiří Šolc ve své knize Červenokostecko 1890 – 1945 popisuje program celého dne: „Program byl velkolepý: dopoledne slavnostní akt na staveništi s projevy předsedy Spolku divadelních ochotníků Adolfa Keyzlara, předsedy poslanecké sněmovny Františka Tomáška, starosty města Antonína Vlčka a dalších, se čtením blahopřejných poselství a poklepy na základní kámen. Kulturní část obstarala městská hudba (fanfáry z opery Libuše) a 13 pěveckých sborů řízených Adolfem Šupichem. Řídil i odpolední Smetanovu *Prodanou nevěstu* se sólisty Národního divadla v přírodním divadle v Lipkách. Konečně večer koncertovala městská hudba pod taktovkou Vojtěcha Hanuše na náměstí.“¹¹²

Jako hlavní bod celé slavnosti byla odpoledne uvedena opera Bedřicha Smetany *Prodaná nevěsta*. V dětské roli vystoupil mezi jinými i rodák, pozdější slavný herec Martin Růžek.¹¹³ Představení proběhlo v přírodním divadle na Lipkách, v areálu nedaleko Chrbů. A že to byl podnik opravdu významný, dokládá účast sólistů opery Národního divadla Praha v hlavních pěveckých rolích a v baletu. Sборы a hudbu zajistili místní; mezi nejvýznamnějšími Záboj, sbory z Kuklen a České Skalice. Konání představení bylo

¹⁰⁸ ŠOLC, pozn. 1, s. 166.

¹⁰⁹ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o neúčasti prezidenta z 9. 7. 1924, č. 105.

¹¹⁰ Tamtéž, udělení koncese na hostinskou činnost pro slavnost položení základního kamene z 31. 7. 1924, č. 76.

¹¹¹ LELEK, pozn. 18.

¹¹² ŠOLC, pozn. 1, s. 166.

¹¹³ LELEK, pozn. 18.

v dopoledních hodinách ohroženo deštěm, ale nakonec se vyčáslilo a mohlo se uskutečnit.¹¹⁴ Takto popsaly slavnostní událost Náchodské listy. Velmi podobně ji popsal také časopis *Světovzor*. Na svých stránkách se zaměřil na fotografické zdokumentování projevu předsedy Národního shromáždění Františka Tomáška a poslance Františka Petrovického. Oba na řečnickém místě v doprovodu předsedy kosteleckých ochotníků Adolfa Keyzlara hovořili ke shromážděným účastníkům. Další fotografie zobrazovaly výjevy z provedení opery.¹¹⁵ Stejnou událostí se zabýval ve své obrazové části i časopis *Český svět*.¹¹⁶ Periodikum Podkrkonošské rozhledy věnovalo část svého vydání ze dne 8. srpna 1924 také této slavnosti. Popsalo účast více jak tří tisíc návštěvníků z Červeného Kostelce i přilehlých obcí. K nejdůležitějším řečníkům, jehož slova týdeník cituje, patřil předseda Národního shromáždění František Tomášek. Všichni přítomní vyslali pozdravy prezidentu republiky a spisovateli Aloisi Jiráskovi do nedalekého Hronova. Následovalo čtení přijatých gratulací. Odpoledního představení Smetanovy *Prodané nevěsty* se zúčastnilo přes pět tisíc diváků a noviny odhadovaly, že kdyby nebylo deštivé dopoledne, jistě by byla účast ještě vyšší. Celá slavnost byla ukončena večerním koncertem městské hudby na náměstí.¹¹⁷ V čísle vydání 33 ze dne 14. srpna 1924 píše také noviny Lidové proudy o této události. Popisovaly pokročilý stav díla budovy. Město chválily za slavnostní výzdobu, neobvyklou čistotu ulic s bohatou květinovou aranží. Zaměřovaly se hlavně na kulturní úroveň události, na výborně pěvecké výkony sboru Záboj, pochvalně se vyjádřily o provedení opery pod taktovkou Adolfa Šupicha. Psaly i o repríze opery z důvodu velikého zájmu občanů následující den.¹¹⁸

Před otevřením divadla nelze hovořit o přílišné divadelní činnosti ochotníků. Od dvacátých let minulého století jejich aktivity nebyly ve znamení soustavné přípravy nových představení, a to hlavně z důvodu zdrženlivosti režisérů zkoušet je v provizorních prostorách s nevyhovujícím zázemím. Členové spolku se manuálně podíleli na stavbě divadla, tudíž nezbývalo příliš prostoru pro přípravu divadelních představení. V roce 1924 byl spolek divadelních ochotníků schopen nastudovat jen dvě hry. Byli to *Naši furianti* Ladislava Stroupežnického, hraní 7. a 9. září 1924, a představení *Habada a Jordán* Václava Šlechty v režii šéfrežiséra Ludvíka Kubiny, hrané 7. 12. 1924.¹¹⁹

¹¹⁴ZACHOVAL, František Karel. Slavnost položení základního kamene. *Náchodské listy* z 6. 8. 1924, s. 5.

¹¹⁵ Archiv divadla, pozn. 35.

¹¹⁶ *Český svět*.

¹¹⁷ *Podkrkonošské rozhledy*.

¹¹⁸ *Lidové proudy*.

¹¹⁹ Archiv divadla, pozn. 35.

8. Realizace stavby divadla

Projektant Robert Dvořáček narýsoval podrobné plány a byla mu také svěřena samotná stavba.¹²⁰ Projekty splňovaly podmínky stavebního zákona a bylo doporučeno povolení stavby. Stavba divadla pokračovala velmi rychle. Podílely se na ní i četné domácí firmy. Speciální odborné práce byly zadány cizím firmám. Celkové stavební náklady činily 1 180 000 Kč, náklad na jeviště 130 000 Kč. Do zimy 1924 byla stavba zastřešena. Na jaře roku 1925 dělníci provedli potřebné práce vnitřní, opatřili vnější zdi tvrdou omítkou a střechu pokryli červeným eternitem.¹²¹

Dne 14. července 1925 soud povolil zanést v katastrálním obvodu Červeného Kostelce do pozemkové knihy údaje o vlastnictví parcely č. 951/5 a 512 pro stavbu divadla. Zároveň bylo přiděleno i popisné číslo – 537.¹²²

Po uskutečněných kontrolách o dodržení všech prací daných projektem vyzývali ochotníci k potřebě kolaudace s ohledem na blížící se termín otevření divadla. Ta byla stanovena na 16. října 1925. Proběhla bez závad a bylo zapsáno, že stavba byla vedena řádně podle plánů, co se týká rozměru i rozsahu.¹²³

Budova byla řešena prakticky a účelně do tří částí. Vnitřní konstrukce byly vybudovány odborně a bytelně. Výstavba až na maličkosti byla ukončena v říjnu 1925.¹²⁴

Divadelní budova se 300 místy k sezení v přízemí, 40 na balkóně a 250 místy ke stání se stala nejen divadelním, ale i kulturně-spoločenským centrem města. Místní ochotníci tak dali příklad ostatním městům a jejich ochotnickým spolkům, neboť jako jedni z prvních si postavili vlastní divadlo.¹²⁵

Vnitřní vybavení divadla se do dnešních dnů změnilo minimálně. Prošlo jen potřebnými revizemi a následnými opravami. Opony jsou v divadle dvě, jedna plyšová a jedna malovaná, která v roce 1942 nahradila tu původní, kterou namaloval Alois Dobeš. Za podklad mu posloužil obraz od Karla Líbala s motivem panoramatu města v roce 1837. Malovaná opona se spouští pouze při důležitých událostech.¹²⁶

¹²⁰ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o zadání stavby Robertu Dvořáčkovi z 14. 5. 1924, č. 114.

¹²¹ ŠOLC, pozn. 1, s. 166.

¹²² Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o přidělení popisného čísla z 2. 11. 1925, č. 75.

¹²³ Tamtéž, listina o kolaudaci z 6. 10. 1925, č. 69.

¹²⁴ ŠOLC, pozn. 1, s. 166.

¹²⁵ Tamtéž, s. 169.

¹²⁶ DRAHOŇOVSKÝ, PINKAVA, pozn. 8, s. 34.

Pohled v horní části z hlediště zdobí červený harlekýn. Pod ním je černý kruhový třídílný horizont. Šály se ovládají provazištěm s patnácti lanovými tahy, na které se zavěšují dekorace. Upevněny jsou na dřevěné konstrukci střechy. Umožňují rychle změnit kulisy. Lávka nad forbínou a portálem byla už od začátku pro bezpečné herecké výstupy nad zemí opatřena zábradlím. Lze na ni také umístit scénografické prvky. Forbína byla opatřena prostorem pro nápovědu. Podporu světla zajišťují úzká vertikální okna v zadním plánu jeviště. Pomáhaly i čtyři reflektory z hlediště. Dolní rampa osvětlovala jedním velkým reflektorem jeviště a pět reflektorů mířilo z horní rampy.¹²⁷ Pro širší paletu barev se mohla použít různá sklíčka s barevnými filtry. Sál má výbornou akustiku. Střed stropu zdobí jeden velký a dva malé lustry. Výklenky stěn hlediště zkrášlovalo šest obrazů od malíře Gustava Vacka. Znárodnily divadelní žánry v alegorických ženských podobách. Byly ale v šedesátých letech odstraněny. Návrhy maleb hlediště a předsálí se zhostil Jan Šimák z Bechyně. Malbu pak provedl ředitel zemského německého divadla z Prahy Ladislav Kotulán. Osvětlovací zařízení jeviště dodal a zprovoznil Karel Štědrý ze Stavovského divadla v Praze spolu s elektrotechnikem z Červeného Kostelce Františkem Šrůtkem.¹²⁸

Po více jak čtrnácti měsících pilné práce bylo divadlo slavnostně otevřeno v neděli 25. října 1925 v dopoledních hodinách. Kulturní rámec obstarala městská hudba, proslovy Adolf Keyzlar, ministr obchodu Ladislav Novák, významní funkcionáři ústředí divadelních ochotníků a starosta města František Novák. V divadle byla odpoledne sehrána hra *Lucerna* od Aloise Jiráska a večer *Loupežník* od Karla Čapka.¹²⁹ Ve druhé jmenované hře účinkovala manželka Karla Čapka, přední herečka Národního divadla Olga Scheinpflugová v roli Mimi.¹⁰⁵ Vedle ní vystoupili herci slavné místní ochotnické generace dvacátých a třicátých let Božena Krecbachová, Božena Balíčková, Anna Keyzlarová, Anna Vojáčková, Berta Keyzlarová, Karel Bubák, Antonín Tomek, Ludvík Kubina, Josef Libnar, Antonín Vymetal, František Keyzlar a další.¹³⁰

Dluh, který ochotníkům zůstal, spláceli až do roku 1943. Nutil je hrát a studovat nové hry; v průměru devět nových her ročně. Spolek divadelních ochotníků v těchto letech měl až 150 členů, většinou aktivních herců, činovníků a technických pomocníků. Vedle předsedy

¹²⁷ Archiv divadla, pozn. 36.

¹²⁸ JAVORIN, pozn. 11, s. 34.

¹²⁹ *Lidové proudy*.

¹³⁰ ŠOLC, pozn. 1, s. 169.

spolku Adolfa Keyzlara, který ještě v době dostavby daroval divadlu dalších 100 000 Kč, byl duší souboru i jednatel spolku Břetislav Umlauf.¹³¹ V posledních říjnových dnech roku 1925 se dveře divadla otevřely široké veřejnosti. Budova byla oprávněna provozovat divadelní představení, koncerty, přednášky, akademie, schůze atd.¹³² Stavba místního velkolepého díla pro ně znamenala tolik, co pro celý národ Národní divadlo.¹³³

V dubnu roku 1926 vydal Stavební úřad Červeného Kostelce povolení k využívání. V témže roce v září kontrolovala Zemská politická správa Praha všechna úřední rozhodnutí o kolaudaci a využití budovy. Městské radě kladla za úkol, aby i nadále dbala na správném využívání budovy podle platných zákonů a informovala ji o dodatečném splnění podmínek, na základě kterých nebylo bráněno v provozu divadla.¹³⁴ Byla to zejména nutná koncese pro provozování hostinské a výčepní živnosti. Dopisem z 21. října 1925 o ni ochotníci požádali u městské rady a bylo jim vyhověno. Odkazovali se na prověrky o bezpečnosti, hygieně a požárním zajištění. Koncese byla nutná jak pro restauraci v suterénu, tak i přednáškový sál v prvním poschodí.¹³⁵ Proti udělení této koncesní listiny se v lednu 1926 odvolalo místní společenstvo hostinských a výčepníků. Vládní rada Okresní správy politické v Náchodě ale stížnost zamítla. Argumentovala tím, že do města za kulturou přijede značné množství turistů a v této části města nebylo pohostinských zařízení dostatek. Pro výkon koncese potvrdila v divadle Josefa Kozlovského, zástupce ochotnického spolku. V říjnu došlo ke změně hostinského a pro tuto funkci byl schválen městskou radou Václav Prouza.¹³⁶

Okolí divadla potřebovalo také stavební i estetické úpravy. Jednou z nich byla silnice za divadlem. Městští úředníci schválili nutnost její šíře 9 m, vozovka 5 m a chodníky každý 2 m. Podél měly vést kanály z cementových rour o průměru 30 cm, které by ústily na obecní pozemek tam, kde se plánovalo vybudování parku. Zároveň se uvažovalo o snížení sklonu svahu. Obyvatelům přilehlých domů vznikla povinnost svodu svých odpadních vod k tomuto obecnímu kanálu na vlastní náklady. Následovalo jednání ohledně regulační čáry. Výstavba kanalizace byla svěřena staviteli ze Lhoty u Kostelce Josefu Fajfroví.¹³⁷

¹³¹ Archív divadla, pozn. 37.

¹³² Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o možnosti využívání budovy z 6. 10. 1925, č. 62.

¹³³ LELEK, pozn. 18.

¹³⁴ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o kolaudaci z 13. 1. 1925, č. 70.

¹³⁵ *Podkrkonošské rozhledy*.

¹³⁶ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, z 19. 10. 1925, č. 56.

¹³⁷ Tamtéž, listina o stavbě kanalizace - Faifr, z 27. 8. 1925, č. 79.

Při budování parku pod divadlem požádal stavitel Robert Dvořáček městskou radu, aby obyvatelům ulice nad divadlem zakázala v této době vypouštět odpadní vody.¹³⁸ Komplikovalo to práce a znečistovala se zadní strana budovy. Horní silnice nad divadlem byla v rekonstrukci a obyvatelé dolní cesty začali požadovat obdobnou rekonstrukci také. Sepsali svou žádost a stvrdili devíti podpisy občanů, kterých se týkala. Městská rada to ale odmítla a sdělila jim své rozhodnutí písemně.¹³⁹

V této části města nazvané Chrby vznikl tzv. Kulturní koutek. Tvoří ho budovy škol, divadlo a sokolovna. Všechny tyto budovy jsou rozloženy v parku Smetanovy sady.¹⁴⁰

¹³⁸ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, žádost arch. Dvořáčka o nevypouštění odpadních vod během úprav parku z 29. 7. 1925, č. 87.

¹³⁹ Tamtéž, zamítavé stanovisko opravy silnice pod divadlem od Městské rady z 28. 7. 1925, č. 80.

¹⁴⁰ VODRÁŽKA, pozn. 4, s. 87.

9. Události let po otevření divadla

25. prosince roku 1925 bylo premiérováno realistické drama Aloise a Viléma Mrštíkových *Maryša*. Na Silvestra téhož roku uvedli místní ochotníci frašku Karla Piskoře *Mumie*, poté následovala volná zábava v malém tanečním sále ve druhém patře divadla.

Příkladem dalšího využití divadla bylo konání přednášek. 17. ledna 1926 se uskutečnila na téma *Dnešní divadelní umění* pod vedením ředitele Vinohradského divadla Jana Bora. V podvečer téhož dne ještě Josef Kodíček měl přednášku s názvem *Moderní problém herecký*. Nová divadelní budova nabízela, a v současné době také nabízí, možnost vystupování i ochotnických souborů ze sousedních obcí a měst. Náchodský ochotnický spolek měl možnost vystoupit 31. ledna 1926 v představení hry *Naše drahá ženuška* amerického dramatika Avery Hopwooda. V roce 1926 dále následovaly tyto kulturní akce: červenokostelečtí ochotníci uvedli 14. února hru *Naděje* nizozemského dramatika Hermana Heijermanse. Po skončení se v malém sále konal ples. Dne 4. března hostovali v Červeném Kostelci herci pražského Vinohradského divadla s hrou Augusta Strindberga *Věřitelé* v nastudování Jana Bora. Účinkovali Míla Pačová, Zdeněk Štěpánek a Karel Vávra. I v následujících měsících se divadlo těšilo velké oblibě místního obyvatelstva. Ochotnický spolek Jirásek ze Smiřic 25. dubna zahrál *Lesní žínku* Zdeňka Grygara a Bedřicha Vrbského. K počtě osmdesátých narozenin českého spisovatele a dramatika Josefa Štolby nastudoval domácí spolek jeho divadelní hru *Na letním bytě*. Červenokostelečtí ochotníci dále 23. května nastudovali pod vedením Ludvíka Kubiny realistické drama Gabriely Preissové *Jaro v podzámčí* a o měsíc později *Jiříkovo vidění* Josefa Kajetána Tyla pod stejným režijním vedením. Ve výčtu inscenací následuje hra Josefa Štolby *Vodní družstvo*. Z další české soudobé dramatiky byla uvedena hra Boženy Vikové-Kunětické *Reprezentantka domu*. 17. říjen byl ve znamení hostování pražské herečky Marie Ptákové v představení hry Josefa Kajetána Tyla *Marjánka matka pluku* v režii Karla Bubáka. Kromě činoherních představení nabízelo divadlo, díky vestavěnému orchestřišti i operetní produkce. Četná představení uvedla Seifertova operetní společnost. Byly to operety *Hraběnka Marica* Emmericha Kálmána a *Orlov* Bruna Granichstaedtena. Hostovala i Drobného společnost s klasickými operetami, kterými byly *Stambulská růže* Leo Falla, *Čardášová princezna* Emmericha Kálmána, Nedbalova *Polská krev* a *Cikánský baron* od Johanna Strausse ml.¹⁴¹

¹⁴¹ Archiv divadla, pozn. 37.

Dne 21. listopadu bylo uvedeno drama Louise Verneuilu *O Adrianu*. S červenokosteleckými ochotníky v něm vystoupili Libuše Freslová a Ludvík Veverka, herci Vinohradského divadla. 25. a 26. prosince byl uveden *Pan Johanes* Aloise Jiráska. Na Silvestra bylo uvedeno představení *Šťastní otcové* Karla Piskoře.

První sezona divadla se nesla v duchu pestré dramaturgie. Byla uváděna převážně soudobá, ale i starší dramatika. Příkladem je dílo Josefa Kajetána Tyla nebo Ladislava Stroupežnického. Scénografie, usuzuji z dobových fotografií, vyjadřovala historický i soudobý realismus. Herci používali kostýmy realisticky kopírující historii. Kulisy a dekorace vyrobily a dodaly Ateliéry Josef Máca. Předpokládá se, že hry byly sehrávány iluzivním způsobem. Městská hudba pod vedením Vojtěcha Hanuše doprovázela z orchestřiště produkci operet, častého bodu divadelního programu roku 1926. Velmi zajímavou skutečností jsou vazby na Vinohradské divadlo v Praze a hostování jeho souboru v Červeném Kostelci. Ačkoli se jednalo o divadelní budovu určenou pro ochotnickou scénu, jeho otevření se stalo manifestací české kultury. Hostování pražských herců bylo toho důkazem.¹⁴²

Rok 1926 byl ve znamení velmi vzácných návštěv. Divadlo se těšilo obrovskému zájmu. 12. července zavítal do slavnostně vyzdobeného města první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Po rozvinutém koberci vstupního schodiště navštívil i místní kulturní chloubu. Stejně tak i 1. září osobně spisovatel z nedalekého Hronova Alois Jirásek. Těchto událostí se s velikým nadšením účastnilo místní obyvatelstvo i lidé z širokého kosteleckého okolí.¹⁴³

Divadlo umožňovalo konání i mimouměleckých akcí, o kterých bylo uvažováno již při přípravných pracích ve stavební dokumentaci. Pro veškeré aktivity bylo zapotřebí zajistit dodržování všech platných nařízení, které se provozu divadel týkaly. Následovaly úřední výzvy a místní kontroly. Jedním z platných pokynů, který byl zapotřebí prověřit již na jaře roku 1926, byl předpis o dozoru na práci osvětlovačů při konání divadelních představení. Zcela oprávněně bylo apelováno na dodržování bezpečnostních předpisů. Osvětlovači museli prokázat svoji odbornost, jinak nemohli tuto činnost vykonávat. Zákon pamatoval na maximální bezpečnost diváků i budovy. Kontrolu prováděli oprávnění znalci z oboru.¹⁴⁴

¹⁴² Archiv divadla, pozn. 37.

¹⁴³ *Podkrkonošské rozhledy*.

¹⁴⁴ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, oprávnění k výkonu práce osvětlovače z 9. 5. 1926, č. 59.

Oběžníkem v srpnu 1926 přišla informace Okresní správy politické Náchod, tlumočená obyvatelstvu a spolkům, o povolování produkce ochotnických her. Upozorňoval na to, že právo uvádění divadelních her měly pouze spolky s povolením k této činnosti. Nařízení platilo zejména pro politické strany a náboženské obce.¹⁴⁵ Sborem dobrovolných hasičů i jiných organizací bylo apelováno na nutnost vydání Divadelního řádu. Obecní vyhláškou z roku 1932 byl návrh městským zastupitelstvem schválen. Tvořilo jej jedenáct bodů a pojednával o pokynech o dodržování bezpečného navštěvování a kázni během představení. Na základě platných předpisů byl pro místní divadlo řád schválen 8. července 1932. V následujících letech divadlo využívali k aktivní činnosti nejen místní ochotníci, ale sloužila i pro zájezdní hostování jiných spolků. Tak např. v květnu 1928 přijel soubor z Chrudimi. V listopadu 1932 zde účinkovali ochotníci z Malých Svatoňovic.¹⁴⁶

I deset let po otevření divadla byla nadále vyvíjena snaha úřadů o dodržování všech předpisů, které se provozu týkaly.

Roky první republiky plynuly v plodné kulturní atmosféře, avšak za pár let vyvstala nová hrozba. Nacistická okupace. Každá hra a někdy i každá věta musela být tvrdě při cenzuře prosazována. Výnosem z května 1939 uvědomil Státní policejní úřad Náchod kulturní spolky o nové úpravě cenzury. Před koncem války se nacvičovalo za zavřenými dveřmi slavnostní představení na oslavu osvobození. Byla to *Lucerna* Aloise Jiráska. Z osvobozeného jeviště hra promluvila 3. června 1945.¹⁴⁷

Rok 1951 byl pro spolek naprosto stagnujícím obdobím. Tradiční spolky v celé zemi zanikaly, v souborech se odrážel neklid daný změněnou společenskou i politickou situací. Počet divadelních kolektivů výrazně poklesl.¹⁴⁸

U příležitosti stého výročí úmrtí Josefa Kajetána Tyla dne 29. 9. 1956 bylo červenokostelecké divadlo na počest tohoto českého dramatika pojmenováno. Od té doby se divadlo v Červeném Kostelci nazývá Divadlo J. K. Tyla. Slavnostně byla uvedena jeho hra *Jan Hus* v režii Vítězslava Bartoše.¹⁴⁹

V předešlých kapitolách jsem již zmínil účinkování Olgy Scheinpflugové v roli Mimi v Čapkově *Loupežníku*. Vzpomenul jsem také na herce Martina Růžka v dětské roli v opeře

¹⁴⁵ Státní okresní archiv Náchod, pozn. 23, listina o udělování divadelní koncese z 12. 6. 1926, č. 52.

¹⁴⁶ Tamtéž, listina potvrzující hostování spolku z Malých Svatoňovic z 22. 11. 1932, č. 19.

¹⁴⁷ LELEK, pozn. 18.

¹⁴⁸ PAVLOVSKÝ, pozn. 12, s. 21.

¹⁴⁹ LELEK, pozn. 18.

Prodaná nevěsta Bedřicha Smetany při slavnosti položení základního kamene v přírodním divadle na Lipkách. A nebylo to jediné jeho zdejší angažování. V červenci 1954 soubor uspořádal zábavný večer, ve kterém vystoupil i se svojí tehdejší manželkou Jarmilou Palivcovou, členkou opery Národního divadla v Brně. V roce 1965 ještě hostoval v Molièrově *Tartuffovi*, který byl nominován na Jiráskův Hronov, avšak bohužel se neprobojoval. O pár let dříve měli kostelečtí ještě možnost vidět svého rodáka ve hře *Host* od Ludvíka Aškenazyho. V kosteleckém divadle si zahrál také Jiří Klem, který se sice narodil v Liberci, ale dětství a mládí prožil v Červeném Kostelci. Z profesionálních herců zde v dalších letech vystoupili Marie Glázrová, Jarmila Kurandová, Nad'a Kreclová, Zdeněk Štěpánek, Bedřich Karen, Jaroslav Průcha a Josef Bek.¹⁵⁰

V září 1989 byla divadelní budova vzhledem k rekonstrukci do jara 1990 uzavřena. Po pádu komunistického režimu se ochotníci s obrovským nadšením vrhli do další práce. Byly uváděny především veselohry, např. hra Karla Poláčka *Otec svého syna*. Režie byla svěřena Emilii Dynterové. Tato hra byla uvedena v předvečer 63. ročníku Jiráskova Hronova.¹⁵¹

V současné době nese zdejší spolek divadelních ochotníků název Na tahu. Sdružuje kolem devadesáti aktivních členů.¹⁵²

¹⁵⁰ LELEK, pozn. 18.

¹⁵¹ Archiv divadla, pozn. 38.

¹⁵² *Divadelní spolek Na tahu*, pozn. 21.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo popsat genezi výstavby budovy Divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci.

Za úkol jsem si vytyčil nalézt prameny, které by v mé práci doložily výstavbu divadla, legislativní záležitosti, technické vybavení a finanční rozvahu celé stavby. Existovaly obavy, že potřebné prameny nebudou dochovány v použitelné formě nebo již vůbec nebudou zachovány. Avšak dohledal jsem v Okresním archivu Náchod značné množství archivních listin, na základě kterých bylo možné sestavit ucelený přehled celé výstavby. Zaznamenaly počátky snah vedoucích k získání pozemku, zpracování projektu, zadání stavby a její realizaci. Dále byly v archivu uchovány listiny o průběhu otevření divadla, o popisu technického zázemí z této doby i následném provozu.

Zároveň se samotnou výstavbou budovy divadla jsem dohledal i divadelní činnost, a to v archivu divadla, kde mi kroniky poskytly seznamy divadelních her sledovaného období od počátku dvacátého století.

Na základě především těchto pramenů byl cíl práce naplněn.

Přínos své bakalářské práce vidím v osvětlení části historie Červeného Kostelce a jeho kulturního života 19. a první poloviny 20. století a ve zmapování a chronologickém začlenění dalšího článku fenoménu divadelního ochotnického hnutí v českých zemích.

Práce obsahuje přílohu listin a obrázků.

Literatura

- BRAUN, Kazimierz. *Divadelní prostor*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2001. ISBN 80-85883-73-2.
- CÍSAŘ, Jan. *Cesty českého amatérského divadla: vývojové tendence*. 1. vyd. Praha: IPOS, 1998. ISBN 80-7068-129-2.
- DRAHOŇOVSKÝ, František. *Umění a jeho tvůrci: Červený Kostelec 1800-2000*. 1. vyd. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2009. ISBN 978-80-86818-87-0.
- DRAHOŇOVSKÝ, František, PINKAVA, Josef. *Červený Kostelec: město bohatých tradic*. 1. vyd. Červený Kostelec: Foto-grafika, 2011. ISBN 978-80-260-0745-6.
- HILMERA, Jiří. *Česká divadelní architektura*. 1. vyd. Praha: Divadelní ústav, 1999. ISBN 8070080876.
- HONL, Ivan. Souvislosti místopisného názvosloví s geologickým složením půdy. *Naše řeč*. 1961, roč. 44, č. 7, s. 218.
- JAVORIN, Alfred. *Divadla a divadelní sály v českých krajích*. Praha: Umění lidu, 1949.
- KEYZLAR, František. *50. výročí otevření divadla a 110 let ustavení spolku divadelních ochotníků v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec: 1975.
- LELEK, Ladislav. *130 let ustavení spolku divadelních ochotníků: 70. výročí otevření divadla v Červeném Kostelci*. Náchod: 1995.
- LELEK, Ladislav. *140 let ochotnického divadla v Červeném Kostelci: 80 let divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci*. Červený Kostelec: 2005.
- PAVLOVSKÝ, Petr. *Základní pojmy divadla: Teatrologický slovník*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-194-9.
- ŠOLC, Jiří. *Červenokostecko: Zlatý věk města 1890-1945*. 1. vyd. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2004. ISBN 80-86818-03-9.
- ŠOLC, Jiří, MÜHLSTEIN, Ludvík. *Červený Kostelec: 1890-1945*. 1. vyd. Červený Kostelec: Severografia, 1988. ISBN 59-083-88.
- ŠRÁMKOVÁ, Vítězslava, VALENTA, Jiří. *Místopis českého amatérského divadla*. 1. vyd. Praha: IPOS, 2001. ISBN 80-7068-144-6.
- ŠTĚPAŘ, Josef. *Červenokostecko*. 1. vyd. Červený Kostelec: Nakladatelství Pavel Mervart, 2002. ISBN 80-9030447-2-9.
- VODRÁŽKA, Karel. *Čechy krásné - severovýchod*. Praha: Propagace, 1947.

WIRTH, Zdeněk, MACHÁT, František. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Náchodském*. Praha: nákladem Archeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1910.

Prameny

1. Státní okresní archiv Náchod:

Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Výstavba divadla, karton č. 24, inv. č. 162, 1886 – 1939.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Divadelní ochotnický spolek, karton č. 24, inv. č. 537, 1886 – 1939.

Státní okresní archiv Náchod, Fond Archiv města Červený Kostelec. Stručný výpis z kronik Josefa Hurdálka, 1923-1940 (1945), č. I.-VII., s. 1-83.

2. Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec:

Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika do r. 1921.

Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 1922 – 1924.

Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 1925.

Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 1926 – 1950.

Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec. Kronika 2000 – 2010.

3. Noviny a časopisy:

Český svět: 1925, roč. 22.

Lidové proudy: 1925, roč. 30, č. 42.

Náchodské listy: 1924, roč. 27 - 28, č. 30.

Podkrkonošské rozhledy: 1924, roč. 12, č. 15.

Světobzor: 1910, roč. 25, č. 2.

4. Elektronické zdroje:

CÍSAŘ, Jan. Smysl amatérského divadla. In: *Tradice českého ochotnického divadla a amatérské divadlo dneška* [online]. [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z: <http://amaterskedivadlo.cz/main.php?data=txt&id=12673>.

PANOCH, Pavel. *Divadlo J. K. Tyla* [online]. [cit. 25. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.theatre-architecture.eu/cs/db.html?theatreId=138>.

Divadelní spolek Na tahu při Městském kulturním středisku Červený Kostelec [online]. [cit. 30. 3. 2016]. Dostupné z: http://www.dsnatahu.cz/index.php?option=com_content&id=24&Itemid=65.

Seznam příloh

1. Listiny

2. Obrázky

1.

1. Svazek sedmi stran listiny – dopis ochotnického spolku městskému zastupitelství z 23. 8. 1919, který odůvodňuje plány na výstavbu divadla.
2. Projekt architekta Roberta Dvořáčka.
3. Oběžník k slavnosti položení základního kamene, listina z 27. 6. 1924.
4. Odpověď prezidentské kanceláře, listina z 9. 7. 1924.
5. Náchodské listy.
6. Podkrkonošské rozhledy.
7. Časopis Světozor.
8. Časopis Český svět.
9. Plakát hry *Mlynář a jeho dítě*, listina z 1. 11. 1886.
10. Souhlas s výstavbou divadla od Městské hudby, listina z 23. 1. 1919.
11. Pozemek pro prozatímní divadlo, listina z 23. 11. 1920.
12. Cena pozemku dle Josefa Pitřince, listina z 29. 4. 1919.
13. Povolení ke stavbě, listina z 10. 6. 1922.
14. Dodržování cenzury, listina z 22. 5. 1890.
15. Přidělení zakázky architektu Robertu Dvořáčkovi, listina z 14. 5. 1924.
16. Spory o parcelu, listiny z 20. 2. 1924, 15. 5. 1924, 21. 5. 1924.
17. Popis projektu stavby, listina z 5. 8. 1924.
18. Udělení hostinské koncese, listina z 31. 7. 1924.
19. Plakát dne oslav otevření divadla – *Loupežník, Lucerna*.
20. Plakát dne oslav položení základního kamene – *Prodaná nevěsta*.
21. Divadelní koncese, listina z 12. 6. 1926.
22. Popis budovy.

Slavnému
městskému zastupitelstvu

v Červeném Kostelci.

Na vyzvání váženým přípisem ze dne 5. dubna 1919
usnesl se v účtě podepsaný spolek ve své valné hromadě, dne 30/4 t.
konané, podati bližší vyvětlení ohledně projektované stavby
divadla jak následuje :

Naléhavost stavby prosporného divadla, uznanou celou
naší veřejností i všemi korporacemi a jeho společenský a kulturní
význam dovodili jsme v naší předešlé žádosti, na níž opět
poukazujeme; dodatečně ještě uvádíme, že majitel naší scény,

- První tkalcovské společenstvo - zamýšlí dle doporučení místnosti
použítí ku svým účelům, že nám proto hrozí výpověď, čímž stavba
vlastního divadla stala se ještě naléhavější.

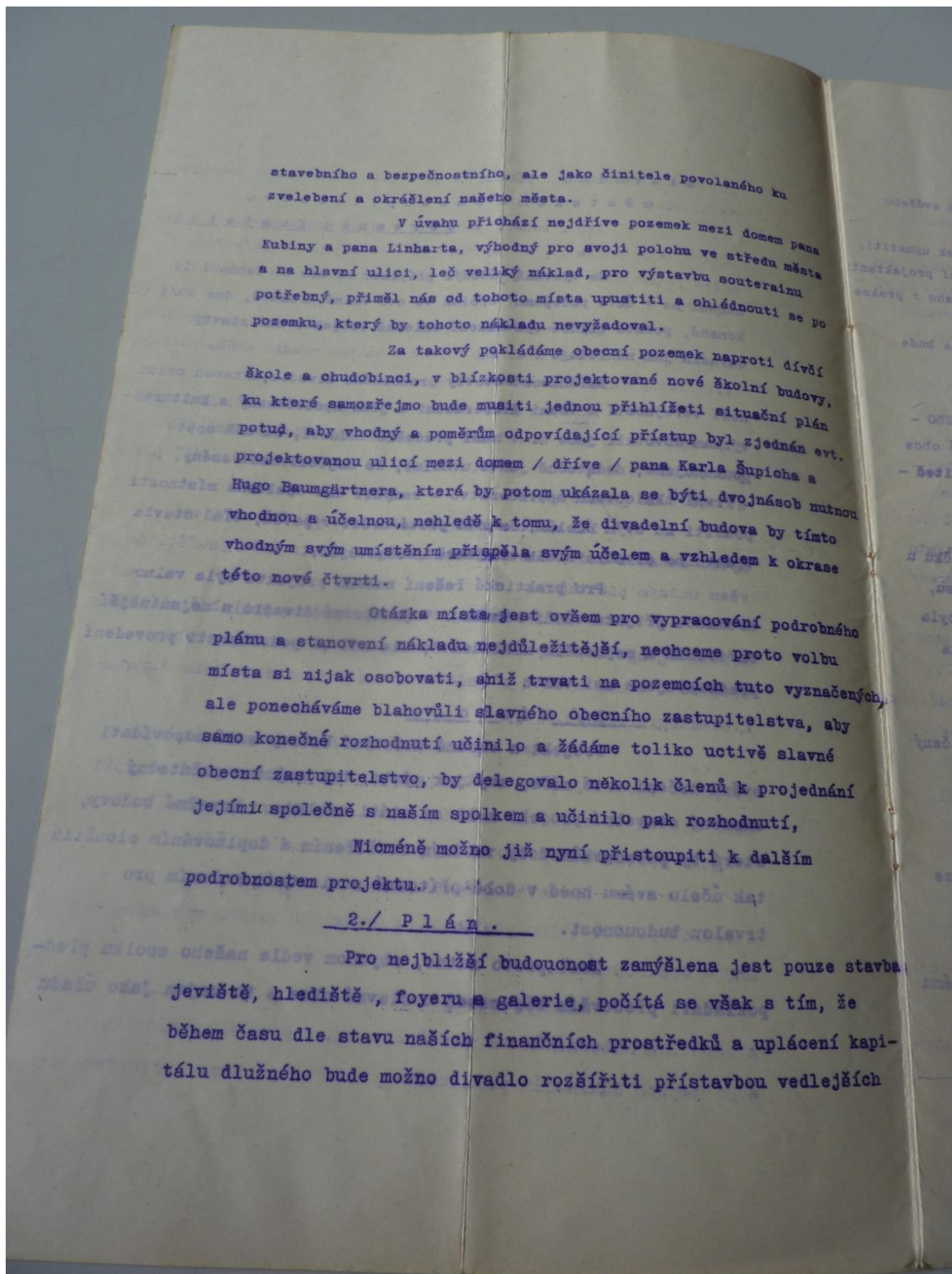
Pro praktické řešení našeho projektu byla valnou
hromadou přijata vřídčí zásada : " Prostorné divadlo s nejnižším
zařízením a nejmenším nákladem ", dle níž si podrobnosti provedení
představujeme asi takto :

1. M í s t o .

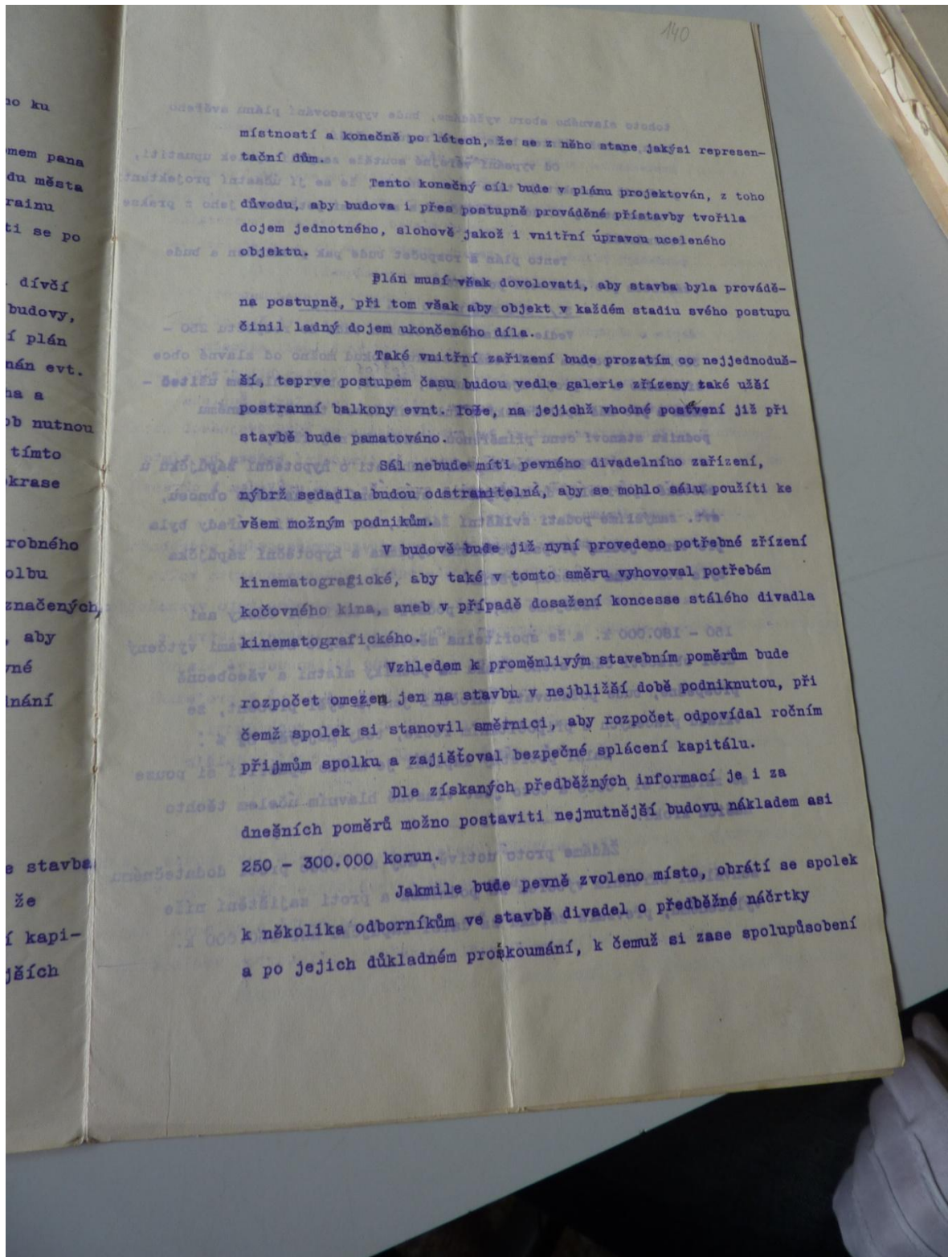
Projekt a vhodné umístění budovy musí odpovídati
svému určení v té míře, aby jak místo, tak zejména počátečný
omezený stavební projekt mohl se státí základnou konečné budovy,
která by požadavkům doby vhodným rozšířením a doplňováním sloužila
tak účelu svému hned v době přítomné s vlastním určením pro
trvalou budoucnost.

Jest proto nutno, abychom vedle našeho spolku před-
pokládali především zájem ten u slavné obce a to nejen jako úřadu

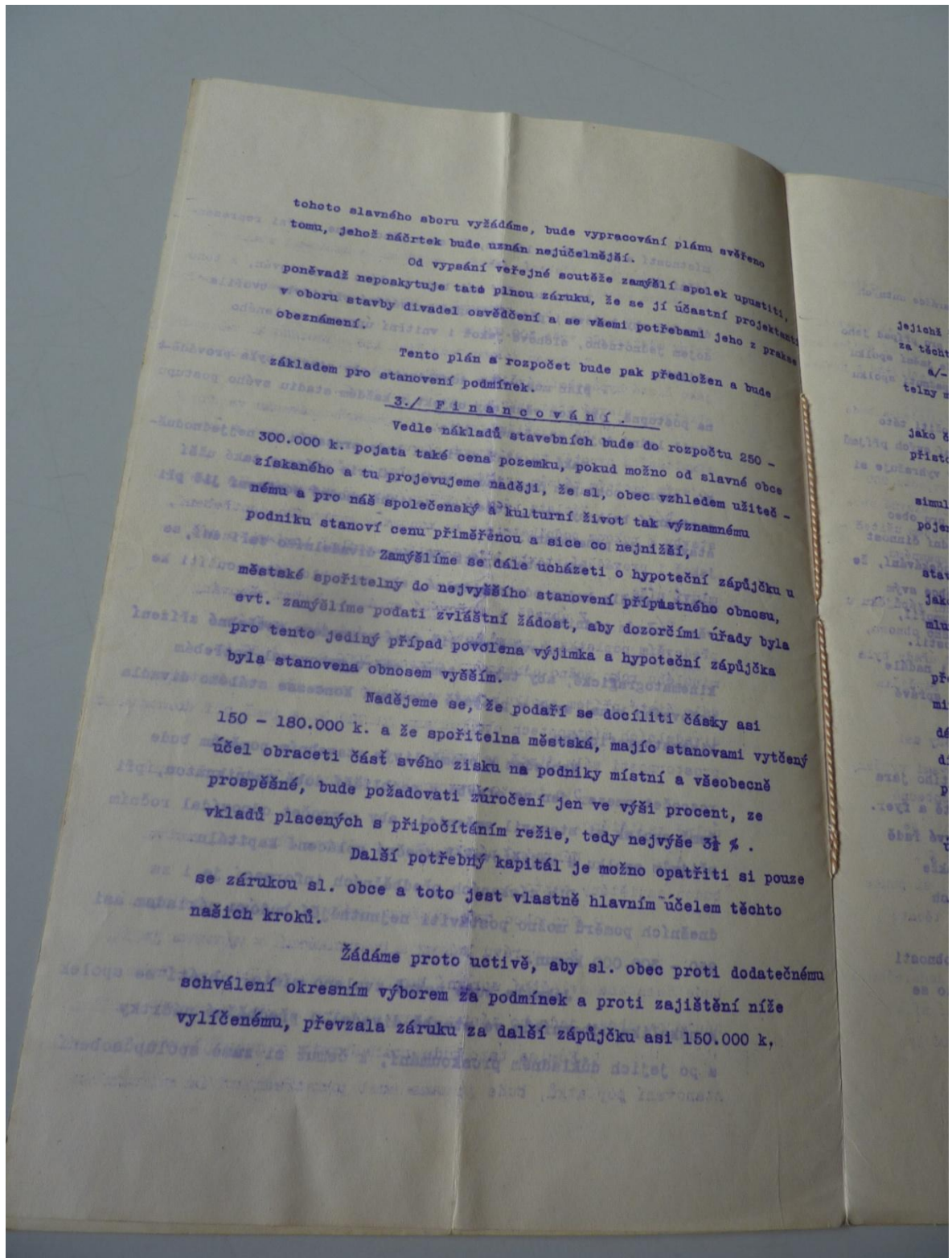
1. První strana ze sedmi – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 139.

1. Druhá strana ze sedmi – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 139.

1. Třetí strana ze sedmi – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 140.

1. Čtvrtá strana ze sedmi – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 140.

141

Jejichž řádné upotřebení, jakož i zajištění a splácení stane se za těchto modalit :

a/- na pozemku bude knihovně zajištěna pevná pohledávka spořitelny městské do výše 300.000 k.

Z obnosu tohoto bude část 150 - 180.000 k. váznouti jako čistá hypoteční zápůjčka, kdežto k dalšímu dluhu 120-150.000 k přistoupí slavná obec jako rukojmí a plátkyně.

Od zajištění tohoto rukojemského závazku ve formě simultáních hypoték na objektech obecních bude vzhledem k úzce spojeným hmotným zájmům spořitelny a obce upuštěno.

b/- Výplata této zápůjčky bude předsevzata dle postupu stavby k rukou podnikatele ; ke kontrole správního upotřebení, jakož i provádění stavby bude povolána správní komise, o níž se mluví níže.

c/- K úhradě a umořování splátek, budou věnovány především poplatky z propůjčování sálu, jež dle poměrům minulého roku možno odhadnouti obnosem 3000 k. - 4000 k., dále čistý příjem spolku, jež v minulém roce při nedostatečných divadelních místnostech obnášel asi 12.000 k. a jež při dostatečné prostornosti sálu jistě se zvýší.

Dle tohoto povrchního odhadu je řádné splácení úplně zajištěno.

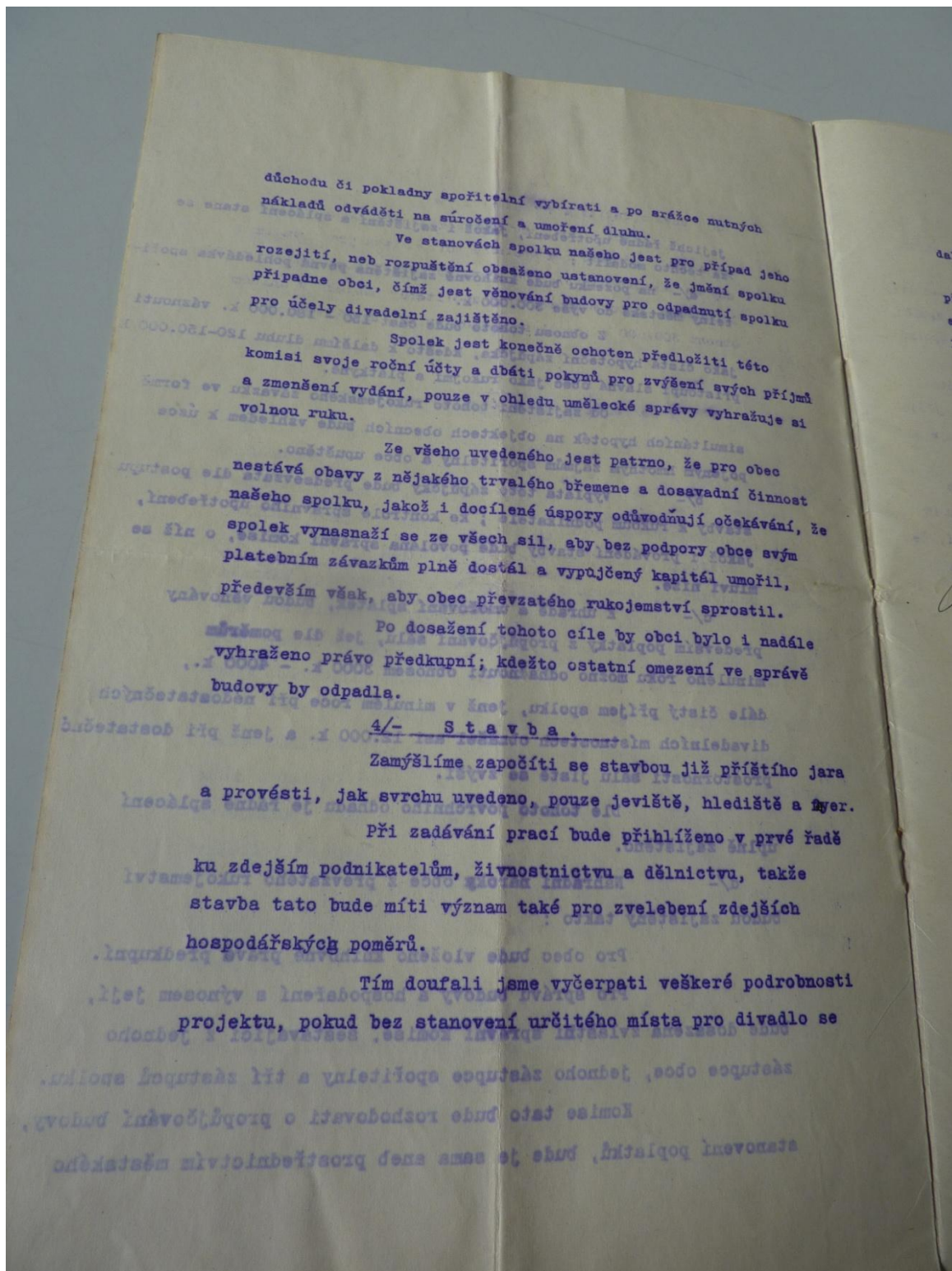
d/- Náhradní nároky obce z převzatého rukojemství budou zajištěny takto :

Pro obec bude vloženo knihovně práva předkupní.

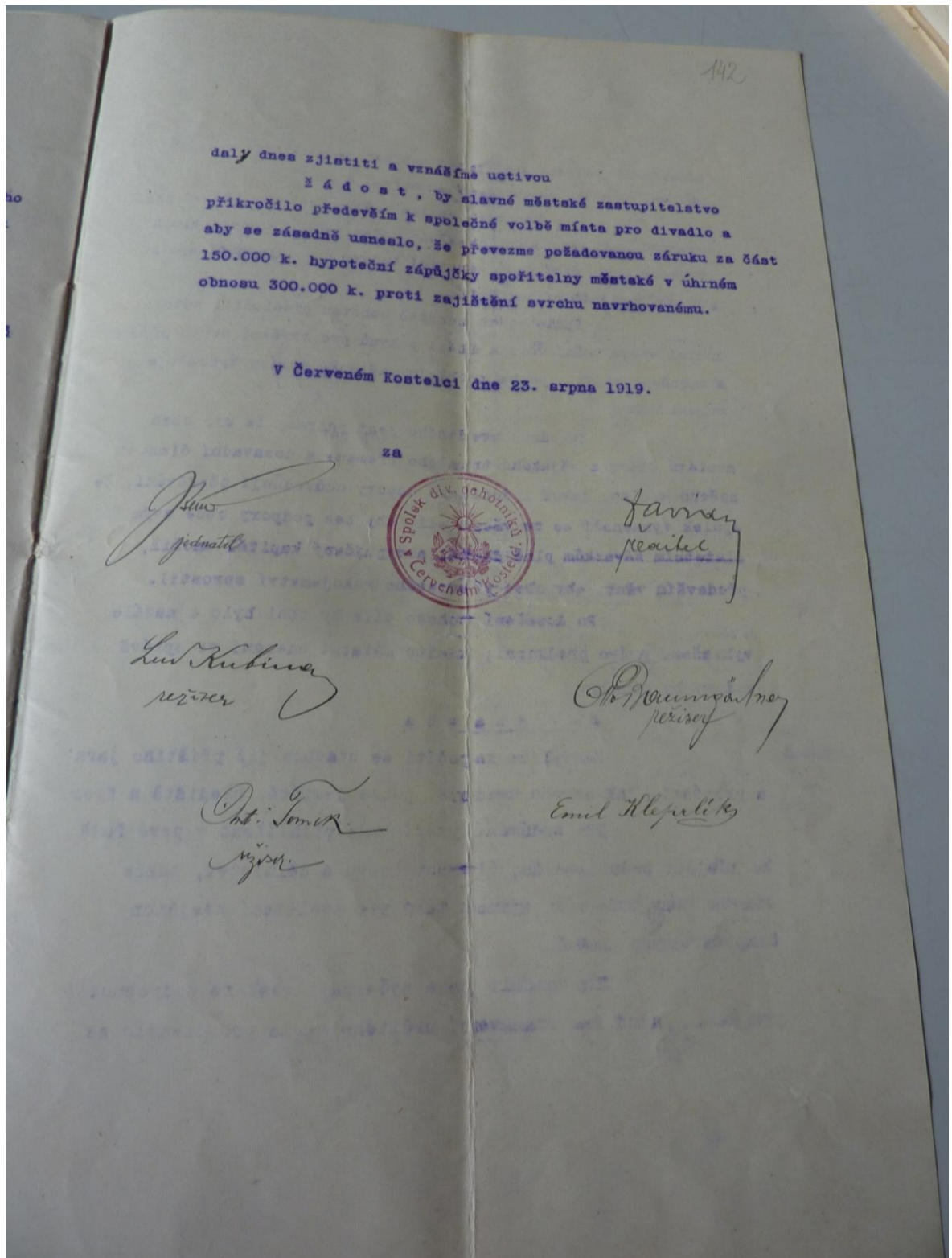
Pro správu budovy a hospodaření s výnosem její, bude dosazena zvláštní správní komise, sestávající z jednoho zástupce obce, jednoho zástupce spořitelny a tří zástupců spolku.

Komise tato bude rozhodovati o propůjčování budovy, stanovení poplatků, bude je sama aneb prostřednictvím městského

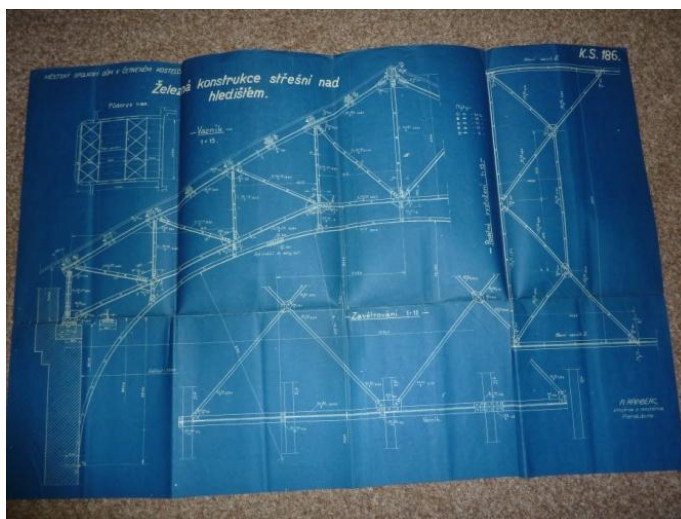
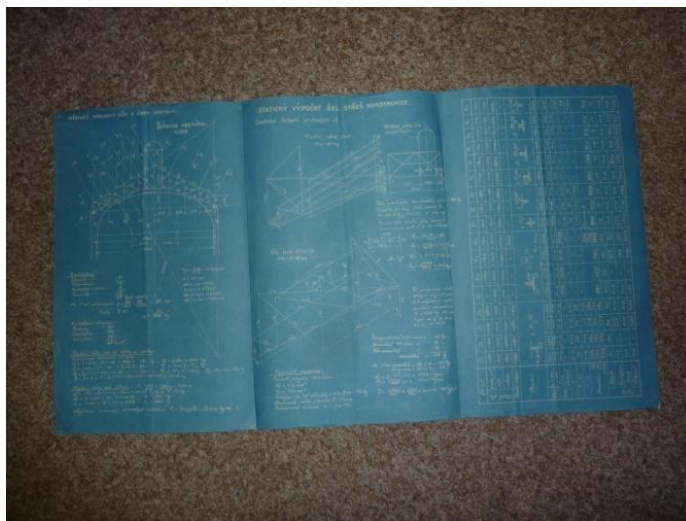
1. Pátá strana ze sedmi – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 141.

1. Šestá strana ze sedmi – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 141.

1. Poslední strana – odůvodnění ochotníků stavby divadla – Státní okresní archiv Náchod, karta 24, č. 142.

2. Projekt architekta Roberta Dvořáčka – Státní okresní archiv Náchod, karton 24.

MĚSTSKÝ ÚŘAD V ČERVENÉM KOSTELCI
OKRES NÁCHOD. 106

Čís. 3321/24

Dne 27. června 1924.

Věc Stavba divadla -
pozvání p. presidenta

K čís. jedn.

Oběžník.

Spolek divadelních ochotníků v Červeném Kostelci zve ku své slavnosti kladení základního kamene divadla v Červeném Kostelci, pořádané dne 3. srpna 1924 pana presidenta republiky čsl. a žádá, aby městská rada, jejímž jménem starosta města pozvání měl by podepsati, k pozvání tomu se připojila.

Žádám za laskavé projevení souhlasu na tomto oběžníku, zda městská rada pozvání p. presidenta jejím jménem souhlasí.

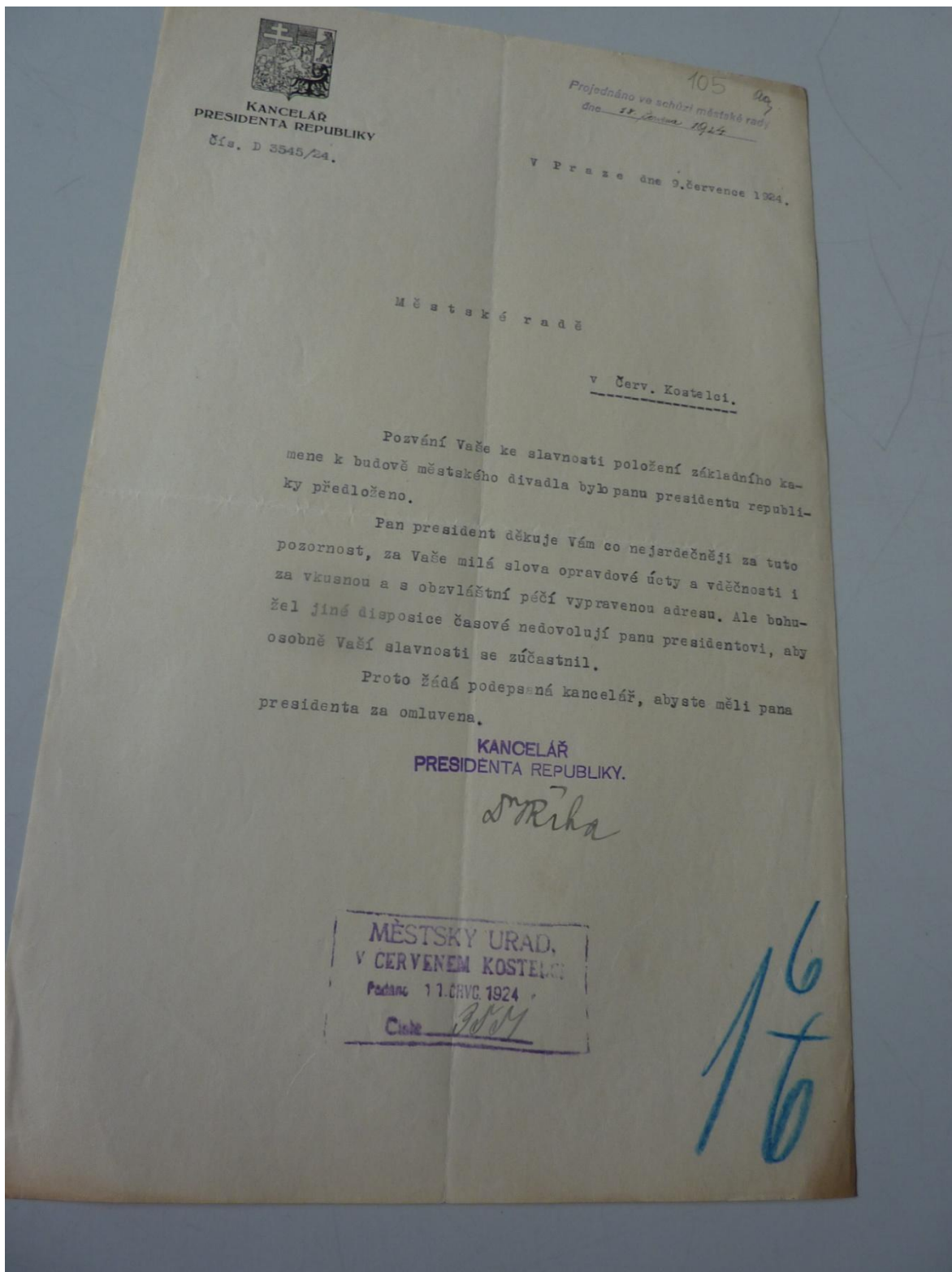
V případě tom, že P.T. členové městské rady požadovali by snad za tím účelem svolání schůze městské rady /: již svolati bylo by nutno vzhledem k tomu, že věc dle sdělení spolku div. ochotníků spěchá, na dnešní den :/ budiž toto přání na oběžníku laskavě vyjádřeno.

Starosta města:

Old. Černý

3. Oběžník k slavnosti položení základního kamene z 27. 6. 1924, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 106.

4. Odpověď prezidentské kanceláře z 9. 7. 1924, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 105.

NÁCHODSKÉ LISTY

VYDAVATEL
KATEŘINA BUREŠOVÁ
UZÁVĚRKA VE ŠTĚBĚ
U DĚDŮ VEČERNĚ

MAJITEL DOBROUŠKY
VYDAVATEL A ZODPO-
VĚDNÝ REDAKTOR
F. V. ZACHOVÁL

ORGÁN NÁRODNÍ DEMOKRACIE

pro města a okresy Náchod, Hronov, Červ, Kostelec, Českou Skalici, Nové Město nad Metují,
Opočno, Polici, Broumov, Nový Hrádek, Dobrušku, Úpici a Trutnov.

Číslo letní předplatění 11 Kč, roční 120 Kč.

Zastupitelé: číslo po 80 Kč.

NOVÉ MĚSTSKÉ DIVADLO V ČERV. KOSTELCI

SLAUNOSTNÍ POLOŽENÍ ZÁKLADNÍHO KAMENE V NEDELI 3. SRPNA 1924

Oslava tředesátiletého trvání spolku divadelních
ochotníků.

Letošní první srpnová neděle bude pro Červený Kostelec velkým oslávám i vzpomínkou. Jedná se o výročí založení ochotnického spolku a položení základního kamene k novému ochotnickému divadlu. Dřívější spolky měly v sobě už prvopočátků větší význam, než jaké mají nyní. Byly v nich předchůdci lidských i poselství jedním z čtenářů, který pomáhal probouzení v českém člověku vědomí jeho přitvárnosti k národu, který kdysi v této zemi byl svéprávný a samostatný a spolu pomáhal buditi v národě živou touhu, aby ztracené samostatnosti opět nabyl. Pomocníky byly jim v tom zvláště spolky sokolské a zpěvácké.

V době, kdy česká společnost zvláště ve větších městech byla se téměř české smýšlení veřejně projevovala, kdy první český básil v Praze byl velkým národním činem, bylo potřeba českého veřejného projevu velmi často, aby zakřivené české dušičky zvykaly si alyšeti bez bázně české smýšlení z divadelní scény, které poskytl našim městům nejprve divadelní kočující společnost, později pak divadelní ochotnické spolky.

Byla to přímo dětská radost probouzející se národa, se kterou každá výrazná básně, projevujiící nepokrytě české smýšlení, každá píseň, která zvonivým tónem svým dovedla zachvěti hrudi českého posluchačstva, každá směšná řeč, která vybízela k porvednutí skloněné hlavy, byla přímo očekávána, hlána jako nutná duševní potřeba, měli český člověk i nadále Čechem zůstatl. Chápeme, že tehdejší doba přímo volala po českém jevišti, z něhož duševní posila hodně často prýštila do chudoby našeho českého sebevědomí. Z té přičiny měly ochotnické spolky nemalou důležitost na vytváření ducha našeho národa a právem oslavujeme letos 60leté trvání ochotnického spolku našeho, založeného ve městě našem r. 1864. (Poprvé hráno o kostelecké pouli.) Ochotnický spolek náš měl při svém založení to šťastl, že ideální nadšení, jež vyplňovalo tehdejší dobou všechno naše národní žití, provázáno bylo též opravdovou obětavostí, která za dnešní doby materiálního našeho založení hodně mizí z našich řad, ochromujíc tím každou nevydělčnou snahu. Tou dobou Kostelec postrádal vhodné divadelní místnosti. Aby snahy horlivého spolku mohly se uskutečnit, uvolil se Ant. Bureš st. majitel hostince, z něhož vybudována později „Praž“, peníze

vypůjčil a vystavěl ochotnické divadelní oči. Ten byl také velký a takovému výpravě, že k tomu město v sobě ne mělo ovšem žádné prostředky k tomu. Ani spolek měl „Státní“ a „Čes.“ divadlo, ani jiné divadelní představení, se mu nezavazoval. Či po- stavení divadla město proste- řel na již zmíněného hostin- ce, který se k tomu dal 1400 Kč.

byl zastupitelé a spolek došlo doba velkou. Koneč- něho správně starby do- stalo se divadlu novým majitelem p. Theodorom Keyzlerem, který sám pos baletním ochot. o rozšířil divadelní snahy velmi se staral, tak nový spolek posil se horlivě do práce, patrně toho, že ještě vrc- ce svého založení za dobu 5 měs. sebral v 15 več. 19 her a v roce 1865 v 25 več.

25 her. Teprve od roku 1872 činnosť po několika roků byla slabší, doplňovaná více produkcemi hudebními, ale nezastavila se, nespokojila se s tímto.

Největší činnosť spolku našeho nastal postr divadelní budovy dne 13. srpna 1910, při němž náš velmi byl poškozen. Postevadl nový majitel vybudování kostela sál obnovil nemini, utrošena zaslaha hlavě p. Ad. Keyzlera aka. společnost „Društvo městské divadlo“, kterjžto čin setkal se však s neporozuměním na mnoha stranách a družstvo se v 1914 rozvřelo. Akce, která zahájena s pamem Chráskou o postavení jeviště, také selhala a spolek nezbyvalo, než spokojit se značně menší místnosti p. Sídely a „u Kahlerů.“ Tím činnosť spolku ochabla, ne však snahy, opatřil spolek nový stánek. Nejvhodnější doklad této snahy podává předsednictvo spolku shirkou na po- stavení samostatného divadla, vykonanou před 2 roky, čímž položen základ uskutečnění toho, co dnes již pod rukama pracujících dělníků ze země vyrůstá. Tímto činem má nejen dostati se divad. ochot. ideálních místnosti pro jejich další činnosť, nýbrž též celému městu potřebného sřediska, v němž družili se bude veškeren kulturní a společ- čenský život jeho. (Popis úpravy a vnějš. zařiz. domu uveř. byl již v č. 22 l. l.) Z uvedeného patrně, že 3. srpen stane se velkým svátkem nejen snad ochot. spolku, slavícího takto své 60leté trvání, nýbrž celého našeho města. Slavnosť naši zvlášt. lesku dodá provedení op. „Prodaná nevěsta“ v přírodě, při čemž účinkovali budou solisté praž. Nár. div. Doufáme, že kulturní tento svátek stane se dostaveničkem všech našich sousedů, zvláště z okol. měst, s jejichž ochot. spolky udržoval spolek náš dle zápisů vždy srdeč. shodu. Tož tedy 3. srpna na shledanou „u nás“. Fr. Nesák.

na této schůzi vy-
tický soudruh Josef
vzpomenuto oslavy
mokratického. Sou-
řítě v plném počtu

V neděli dne 25.
i představení »Af-
vením bude před-
ady«. Vstupenky
hostinského u

vůr Král. končí
ozorňujeme na-

pomocní děl-
dne 25. října
kde konána
které bude
vřkajících se

oven velký
lkém ryb-
Samozřej-
ení velké
loví se

plášením

ede to-

ryš. Na

zboží

varyší

vždy

e ne-

oze-

V.

to-

ny,

í-

hlasů, 3 mandáty. Spojené živnost., republ. s domo-
vinou 80 hlasů, 3 mandáty. — Lidová a spojené se
sdružily a docílily tím o 1 mand. více, který by jinak
připadl nám. — Volební číslo 32. — Zbytky kand.
soc. dem. vykazují číslici 29 a na týž zlomek hlasů
získává občanský blok jeden mandát. Soc. blok
ztrácí tímto způsobem 1 mandát. Strana naše v po-
sledním období zastoupení neměla a proto bude po-
vinností s. Hrnčíře A., který je zvolen, střežití práci
obecního zastupitelstva.

Červený Kostelec.

Spolek divadelních ochotníků v Červ. Kostelci

pořádá slavnostní otevření svého nového divadla,
jež koná se za účasti p. ministra obchodu inž. Lad.
Nováka v neděli dne 25. října 1925 o 10. hodině
dop. Pořad: B. Smetana: Předehra k opeře »Libu-
še«. Městská hudba. Uvítání hostí předsedou spol-
ku p. Kejzlarem. Proslovy: pana min. obchodu inž.
L. Nováka, pana vrch. zem. rady J. Beneše za Ú.
M. D. O. Č., pana vrchního inspektora státních drah
M. Lederera za Jiráskův divadelní okrsek, pana
starosty Fr. Nováka za město. Hymny: Městská
hudba. K poctě velkých krajanů **Mistra Al. Jiráska**
a Dra Karla Čapka slavnostní zahajovací předsta-
vení o 2. hodině odp. »Lucerna«, o půl 8. hod.
več. »Loupežník« se sl. Olgou Scheinpfugovou,
čl. Měst. divadla na Král. Vinohradech v roli Mimi.
Ceny odp. představení: veškerá sedadla po 20 Kč,
k stání 10 Kč, ceny představení večer.: sedadla po
Kč 20.—, 15.—, 10.—, k stání 5 Kč. Objednávky z
venkova se současným poukázáním obnosu přijímá
na obě představení Spořitelna v Červ. Kostelci, tel.
č. 1 do soboty 12 hod. v pol., po kteréž době budou
dány vstupenky do předprodeje místního. Schůzka
delegátů různých korporací k odpol. slavnostnímu
aktu o půl 10. hod. v přednáškovém sále divadla.
Blížší viz na plakátech.

Městský biograf v Červ. Kostelci povede svoji
činnost taktéž v novém divadle dne 27. října v 8
hodin večer českým filmem.

SVĚTOZOR

ZALOŽEN 1901. • NAKLADATELSTVÍ J. OTTO, SPOL. S R. O. V PRAZE.
ROČNÍK XXV. 9. ŘÍJNA 1924. ČÍSLO 2.

***** DIVADLO ***** NOVÉ DIVADLO V ČERVENÉM KOSTELCI.

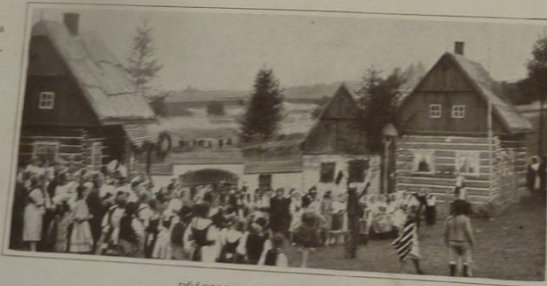
PROJEV PŘEDS. NÁR. SHROMÁŽDĚNÍ F. TOMÁŠKA.

« Adolff Keyzlar, zasloužilý předseda spolku divadelních ochotníků.

PROJEV POSLANCE FR. PETROVICKÉHO.

V neděli 3. srpna 1924 konáno slavnostní položení základního kamene ke stavbě divadla, jež buduje Spolek divadelních ochotníků za přispění všeho občanstva bez rozdílu stran.

Odpoledne v rámci slavnosti provedena byla v přírodě s velkým úspěchem před tisíci posluchači Smetanova „Prodaná nevěsta“ za spoluúčinkování solistů Národního divadla v Praze.

PŘÍCHOD KOMEDIANTŮ.

MAŘENKA A VAŠEK.

Mařenka (pí Kejšová), Vašek (pan Stork).

ROZMYSLI SI, MAŘENKO...

Kecal (pan Pollert), Miška (pan Švarc),
Ludmila (středna Lázníčková).

LUDMILA, KECAL A KRUŠINA.

Ludmila (středna Lázníčková), Krušina (pan Loskot).

7. Časopis Světozor, archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec, kronika 1922 - 1924.

8. Časopis Český svět, archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec, kronika 1922 - 1924.

Ochotnické divadlo v Císařském Kostele

Na den Všech Svátých
Vpředěti 1. r. dne 1. listopadu 1886:
~~hry~~

Mlynář a jeho dítě.
Obzvl. se divadlo v 15. jednoduší od Roupachov.

Osoby:

Rychnovský, mlynář.

Marie, jeho dcera.

Markéta, mlynářova sestra.

Janek Dobromil

Wdova Záleská

Konrad, její syn, mlynářský.

Blazej, hospodský.

Martha, jeho panna.

Jakub, malák

Jonáš, hrobník.

Dvě děti hospodského. Dva mlynářské chasníci.
Děj se klauz na počátku předchozího století ve vesnici
nedaleko Křkonošských hor.

Ceny míst obvyčejné.

Začátek v 7. hodin večer.

Ochotníci.

9. Plakát hry Mlynář a jeho dítě, 1. 11. 1886 , Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 183.

SPOLEK DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ
V ČERVENÉM KOSTELCI.

162

Spolku divadelních
ochotníků .

Červený Kostelec.

Souhlasíme s návrhem spolku div. ochotníků
v Červ. Kostelci, týkajícího se vybudování vlastního
městského divadla, kteroužto akci nejen jako krásnou
nýbrž neobyčejně účelnou a naléhavou sledujeme, po-
nevať oba sály zde se nalézající, svojí neprostorností
nepostažitelným zařízením a celou stavbou účelu nevy-
hovují.

Za ~~spolek~~ městskou hudbu

Vojtěch Hanuš
k. c. kapelník.

V Červ. Kostelci, dne 23/1 1919.

10. Souhlas s výstavbou divadla od Městské hudby z 23. 1. 1919, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 162.

4835

23. listopadu 20.

Stavba divadla -
pozemek.

Spolek divadelních ochotníků

v

místě.

Opětované Vaší žádosti ze dne 26. října t.r. a přidělení stavebního místa bylo usnesením obecního zastupitelstva ve schůzi dne 17. listopadu definitivně vyhověno a potřebný pozemek pro stavbu prozatímního divadla až do výměry 600 sáhů spolku věnován.

Ovšem stanovena podmínka, že pozemek ten nesmí býti zcizen osobě třetí.

Vzhledem k okolnostem, že obec jako stálá protektorka má stejný zájem jako členstvo samo, aby spolek skvětal a ve své činnosti se rozvíjel, věnuje pozemek ten k postavení třeba i prozatímního důstojného stánku divadelního a je tudíž podmínka ona více formální než věcná.

Pro složení stavebních hmot propůjčuje se Vám zároveň na dobu stavby potřebný pozemek pod Kubátovými.

Radní:

[Handwritten signature]
Ochotníci.

Starosta:

[Handwritten signature]

11. Pozemek pro prozatímní divadlo z 23. 11. 1920, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 128.

J. P.

Jednotlivé divadelních schůzek
v Červeném Kostelci.

Dle stávajících mimořádných poměrů stavební se cena za 1 m² zastavěné plochy na 700.- Kč. Předpokládá se stavba v nádražní ulici s hlubokým souborainem. Přístřeší upraveno je kompletně, včetně káno s ústředním topením pro sál, restauraci a vchod, (ostatní vytápění kamny.) Souborain jest z valné části využit.

Poznámka: V případě že by stavba postavena byla na terainu příznivějším kde by se nemuselo s tak obrovským spodkem počítati; zlevnila by se cena na 1 m² zast. plochy o 130.- Kč, tak se by stavba na rovni vyžadovala nákladu pro 1 m² 570.- Kč.

Na podklad rozpočtu slouží přiložená skizza na stavbu dvorany; zast. plocha činí ca 1000.- m².

J. Pitřinec
stavitel.

12. Cena pozemku dle Josefa Pitřince, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 147.

46
č.j. 2838.

Pro p. Adolfa Keyzlara, t.č. ředitele spolku divadelních
ochotníků

v Červeném Kostelci.

U vyřízení Vaší žádosti ze dne 15. května 1922
č.j. 2342 dává se Vám povolení k stavbě budovy ochotnické-
ho divadla na pozemku číslo katastrální 971/5 na základě
protokolu o stavební komisi ze dne 22. května 1922 proti
tomu, že tuto stavbu dle předloženého zde úředně sturze-
ného nástinu vyvésti, dbaje veškerých podmínek při míst-
ním šetření stanovených, jakož že při stavbě veškerých
dalších předpisů řádu stavebního od 8. ledna 1889 bedli-
vě šetřiti a dokončení stavby zde oznámiti povinen jste.

Městský úřad v Červeném Kostelci,

dne 10. června 1922.

H.Klatovský v.r.

L.S.

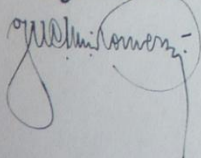
starosta.

Tento opis souhlasí doslovně s originálem.

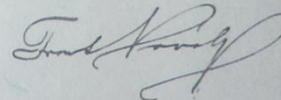
Městský úřad v Červeném Kostelci,

dne 31. ledna 1927.

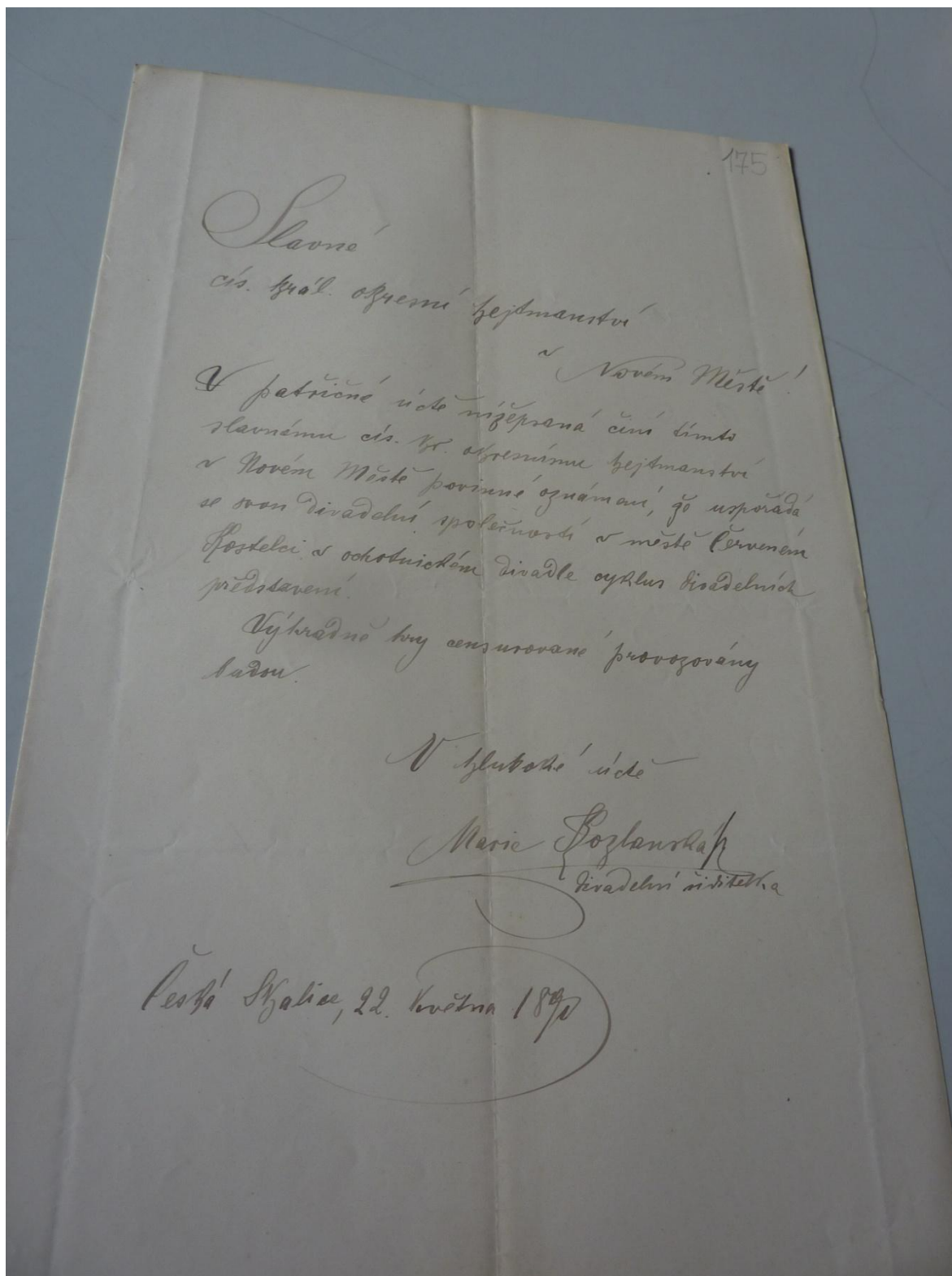
Tajemník:

Starosta města:

13. Povolení ke stavbě z 10. 6. 1922, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 46.

175

Slavne

cís. král. apremi hejtmanství

Novém Měste

V petičné úste nřžepřena císařského
slavnému císa. kr. apremi hejtmanství
a Novém Měste povinné oznamání, že uspořádá
se svou divadelní společnost a městě Cerveném
Postelci a ochotnickém divadle cyklus divadelních
představení.

Výhradně byly cenzurované provozovány
nadou.

V hluboké úcte

Marie Pozlanská
divadelní ředitelka

Praha, Stálie, 22. května 1890

14. Dodržování cenzury z 22. 5. 1890, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 175.

114
SPOLEK DIVADELNÍCH OCHOTNÍKŮ
V ČERVENÉM KOSTELCI.

V Červeném Kostelci, dne 14. května 1924.

Slavně

M ě s t s k ý ú ř a d

v Červeném Kostelci.

Tímto dovoluujeme si zdvořile oznámiti, že stavbu našeho divadla zadali jsme panu Robertu Dvořáčkovi, staviteli, zde, který se stavbou započne dle ustanovení zákona ve stavebním řádu, dále dle zákona o udělovacím povolení, což rače vsí-
ti na vědomí.

Poroučíme se

v dokonalé úctě

Adolf Dvořáček
ředitel
J. Dvořáček
jednatel

15. Přidělení zakázky architektu Robertu Dvořáčkovi, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 114.

117

1330/24.

Divadlo- Škela -
vhodné místo.

29. února 1924.

XXXX

P.T.

panu Ladislavu Šrůtkovi

z d e l

Městská rada, jako stavební úřad neshledává místo nabízené místní školní radou za odstuplé staveniště rovnocenným, a usnesla se proto, vybidnouti místní školní radu, aby navrhla místo jiné. Zároveň požádala odborníka inž. Dr. Viktera, aby vyhlédl místo pro školu. Tente přihlížeti bude k návrhu místní školní rady. Nejprve nutno opatřiti místo, načež musí býti žádán okresní školní výbor o schválení. Obrácený postup je nemožný. Půhradu za výlehy městská rada opatřila, aniž by byl rozpočet zatížen.

Ku přání všech a zejména účastníků p. zástupce N.D. celá záležitost vyřizuje se bezekladně.

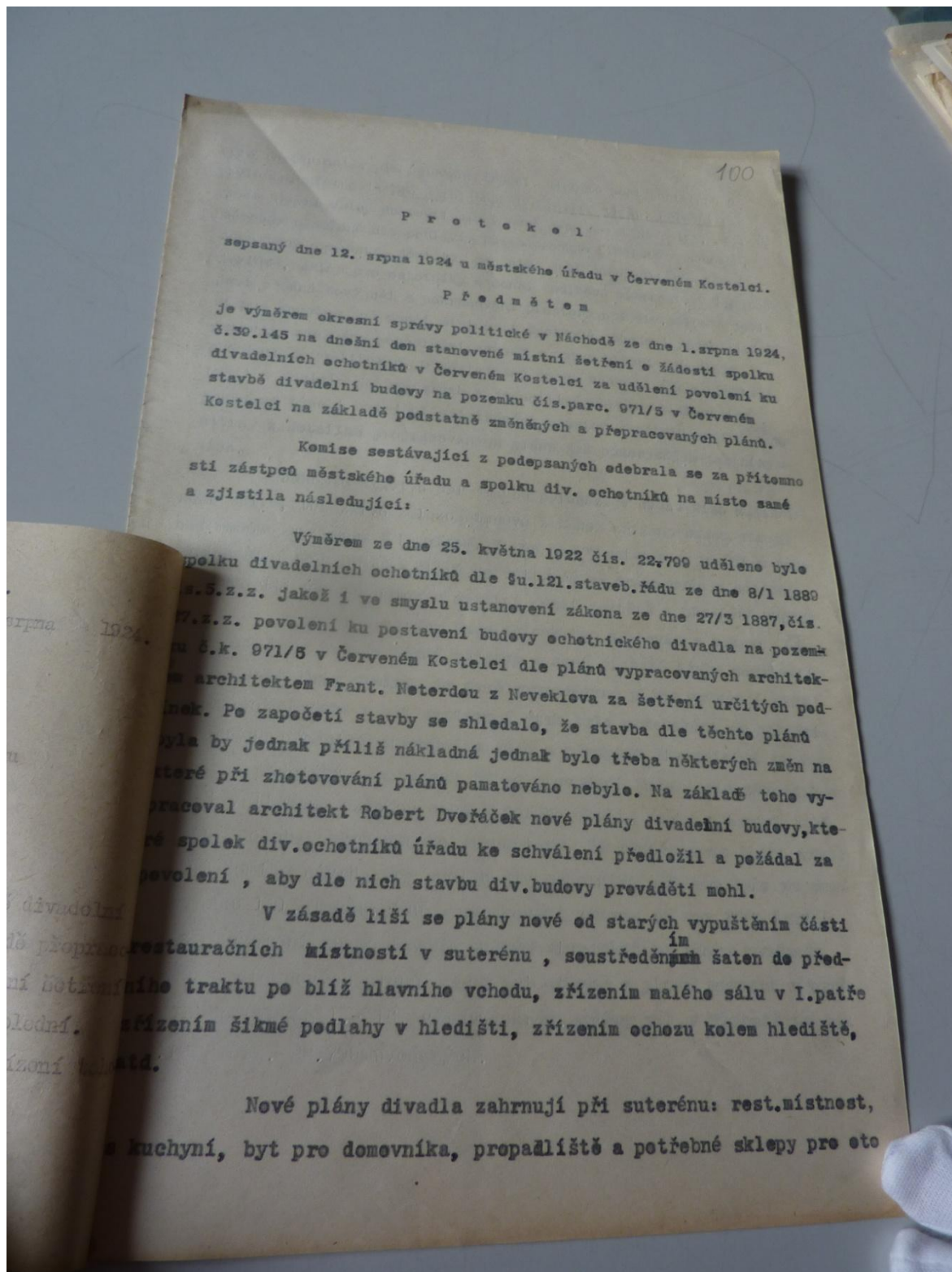
Náměstek starosty města:

[Handwritten signature]

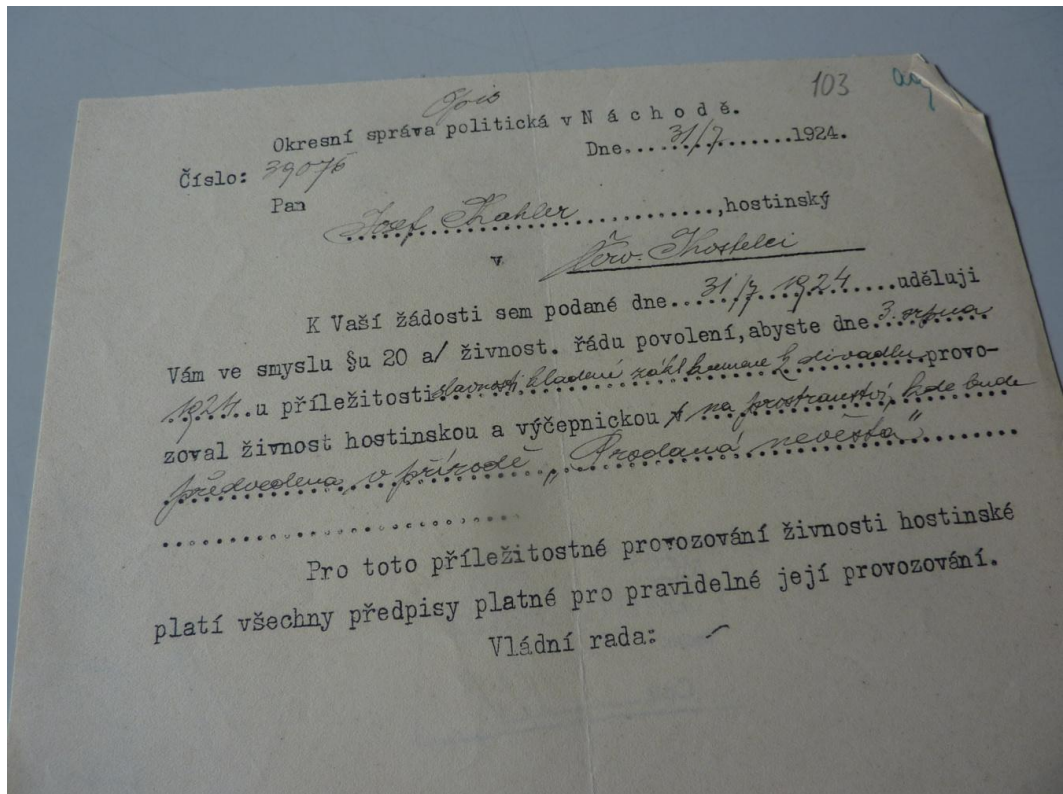
1330

16/16

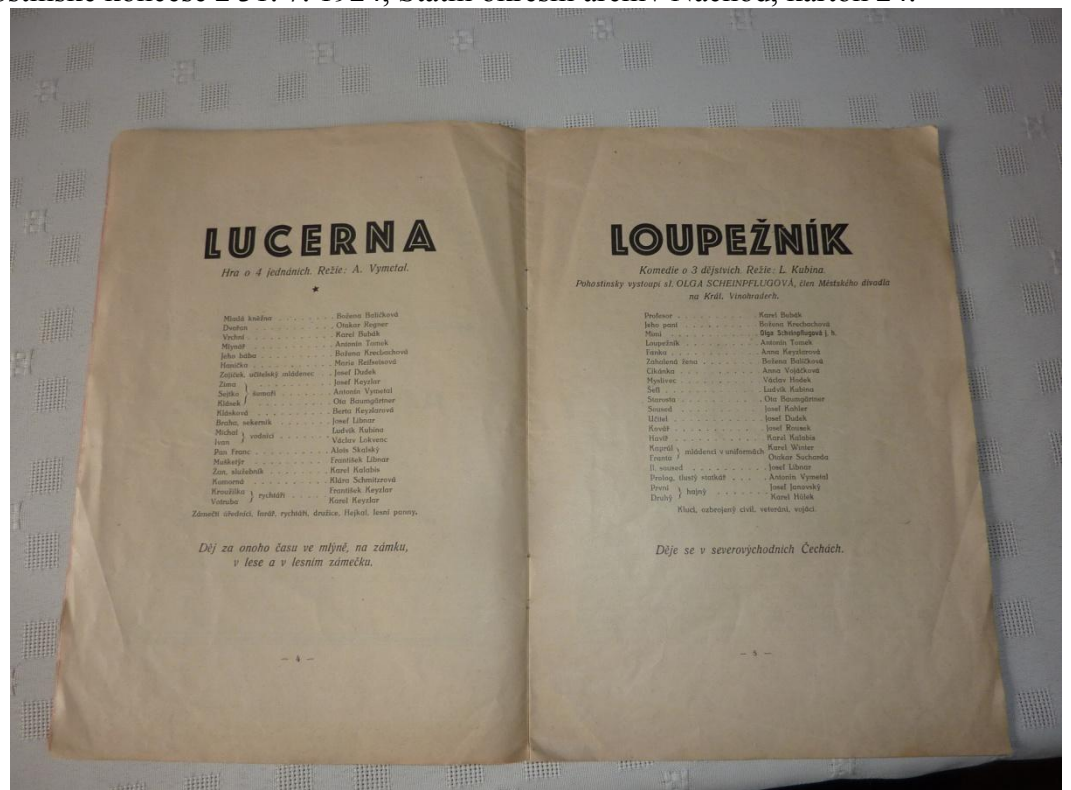
16. Spory o parcelu, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 117.

17. Popis projektu, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 100.

18. Udělení hostinské koncese z 31. 7. 1924, Státní okresní archiv Náchod, karton 24.

19. Plakát uvedených her v den otevření divadla, Státní okresní archiv Náchod, karton 24.

POŘAD 3. SRPNA 1924 V ČERVENÉM KOSTELCI

KLADENÍ ZÁKLADNÍHO KAMENE K DIVADLU
A PŘEDSTAVENÍ „PRODANÉ NEVĚSTY“
V PŘÍRODĚ

*

V 9¹/₄ hod. dopol. **společná zkouška** všech pěveckých spolků
v sále p. St. Chrásky.

V 9³/₄ hod. dopol. **schůzka** poslanců, spisovatelů, zástupců měst
a různých korporací na radnici.

V 10¹/₂ hod. dopol. **počátek slavnostního
aktu na staveništi:**

- 1) B. Smetana: **Fanfáry z Libuše** — Městská hudba.
- 2) N. Kubát: **Heslo »Chráme náš«**, smíš. sbor věnovaný skladatelem.
J. B. Foerster: **»Česká píseň«**, smíšený sbor.
(Oba sbory zapěje 13 pěveckých spolků, řízením A. Šupicha).

3) **Uvítání a zahajovací proslov:**

předseda Spolku divadelních ochotníků A. Keyzlar.

4) **Proslovy slavnostních řečníků:**

pana předsedy posl. sném. N. S. Františka Tomáška,
pana min. taj. K. V. Blahníka za Ú. M. D. O. Čsl.,
pana říd. J. M. Vička za Div. okrsek Jiráskův,
pana spis. J. Jahody za Spolek čes. spisovatelů „Máj“,
pana intendantu Měst. divadla v Hradci Král. Dra L. Bařka,
pana starosty města Červ. Kostelce Ant. Vička
a jiných pánů řečníků, přihlášených po vytisknutí programu.
Změny v pořadí proslovů vyhrazeny.

5) **Došlé blahopřejné projevy**

ministerstev, poslanců, senátorů, spisovatelů atd.

6) **Poklepy na základní kámen.**

7) K. Bendl: **»Svoji k svému«**, mužský sbor, zapěje 13 pív. spolků.

*

O půl 4. hod. odpovední SMETANOVA

„PRODANÁ NEVĚSTA“ V PŘÍRODĚ.

Solisté a balet: **členové opery Národního divadla v Praze.**

V 8 hodin večer

KONCERT MĚSTSKÉ HUDBY NA NÁMESTÍ,

řídí kap. V. Hanuš.

*

Při vstupu na staveniště přispějte laskavě libovolným sčítacím penízem
na stavbu divadla!

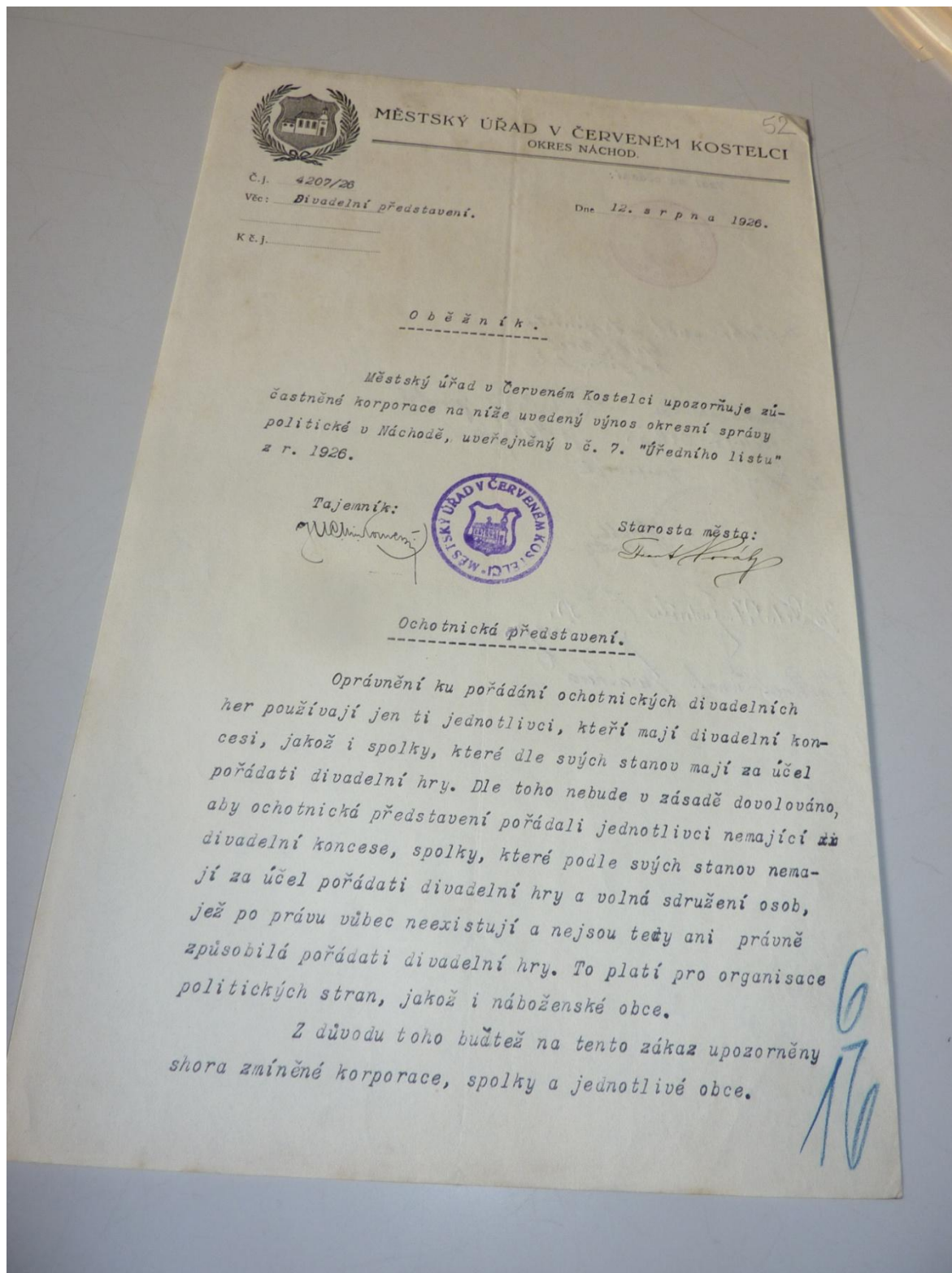
DBEJTE LASKAVĚ POŘADATELSKÝCH POKYNŮ!

Staveniště aut osobních a kol v obecním dvoře v Jakubské ulici
a v továrním dvoře fy. A. & J. Just.

**Předprodej lístků na představení »Prodaná nevěsta«
ve stánku na náměstí.**

Grafický závod umělecký fy. Josef Doležal v Červeném Kostelci.

20. Slavnost položení základního kamene, Archiv Divadla J. K. Tyla Červený Kostelec.

21. Oběžník k udělování divadelní koncese, Státní okresní archiv Náchod, karton 24, č. 52.

Z kroniky města Červeného Kostelce cituji popis vnitřních prostor divadla: „Výhledem k pokročilosti stavby stůž zde popis celé budovy: Délka budovy činí 41,5 m a šířky 27,25 m. Rozdělena jest ve tři části, a to suterén, přízemek a poschodí. V suterénu jsou umístěny dvě restaurační místnosti (10,5 m × 5,2 m a 5,5 m × 3,7 m), kuchyně (5,5 m × 4 m) s malou spíží a předsín, do níž sestupovati se bude po 13 schodech, dále byt pro domovníka o 1 pokoji a kuchyni a 1 pokoj pro restaurant. Vedle je místnost pro ústřední parní topení, orchestr pro 30 až 40 mužů a propadliště (14,9 m × 8,9 m). Do orchestru a propadliště možno sestoupiti z ochozu po 20 schodech aneb přímo zvenčí.

V přízemí je krásně vypravené hlavní schodiště nachází se na východní straně a sestává z 8 schodů. Pak následuje vestibul, po jehož pravé straně je bufet (3,3 × 4,2 m), po levé straně je šatna (8,2 × 4,2 m). Vestibulem vejde se do postranní předsíně (foyer 12,9 × 5,4 m), v jejímž průčelí bude umístěna pokladna. Předsín prodlužuje se po obou stranách v ochozu (2,25 m široké), ze kterých se bude vcházeti do hlediště z každé strany čtyřmi dveřmi.

Hlediště jest 12,30 m široké a 13,70 m dlouhé. V něm bude 15 řad po 20 sedadlech (300 míst k sezení). Po stranách sedadel je menší prostora k stání. Hlavní jeviště jest 15 m široké, 9 m hluboké a zadní jeviště 11,6 m široké, 3,2 m hluboké a 7 m vysoké. Po pravé straně jeviště jest spolková místnost (6,3 m × 5 m), po levé straně pak ochoz, z něhož se vchází do šaten (2 místnosti 3 m × 3,60 m). Do šaten ochotnických i spolkových místností vedou též zvláštní dveře zvenčí a není třeba vcházeti vestibulem.

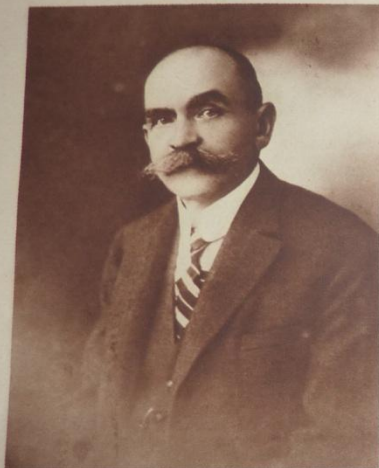
Do prvního patra vstupujeme z foyeru vpravo po 23 schodech, z nichž vcházíme do menší předsíně a dvoukřídlovými létacími dveřmi vcházíme do přednáškového sálu, do něhož padá 13 okny z východní strany světlo. Přednáškový sál jest 15,7 m široký a 10 m hluboký a rozdělí se případně na jižní straně dřevěnou bariérou. Pro případ pořádání plesů v tomto sále umístí se hudba po pravé straně sálu v oddělené místnosti. Na západní straně vcházíme ze sálu na balkon umístěný nad hledištěm. Po pravé i levé straně prostoru jeviště jsou prostranné spolkové místnosti. “⁹⁹

22. Archiv Divadla J. K. Tyla, Archiv města Červený Kostelec, r. 1925.

2.

Začátek obrazové přílohy tvoří pohlednice města z přelomu 19. – 20. stol. a Krajské výstavy získané z archivu Divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci. Tamtéž jsou uloženy následující fotografie Adolfa Keyzlara, předsedy ochotnického spolku a mecenáše, jehož prvotní iniciativa o výstavbu divadla byla nejzásadnější. Jeho podnět pak zrealizoval architekt a stavitel Robert Dvořáček. Postup výstavby až k pozvánce k otevření divadla je zachycen v dalších obrázcích z divadelního archivu. Obrázky také zdokumentovávají vzácné návštěvy. Na jedné je prezident Tomáš Garrigue Masaryk a na druhé je spisovatel Alois Jirásek. Obě pocházejí z kroniky let 1926 – 1950 Divadla J. K. Tyla. Příloha končí obrázkem vnitřních prostor divadla a venkovním pohledem. Ty jsou materiálem webových stránek města Červený Kostelec.

ADOLF KEYZLAR,
továrník.

Velkomyslný dar 200.000 Kč našeho průmyslníka, továrníka Adolfa Keyzlar, dal našemu městu jednu z věcí nejcennějších, dal duši našemu kulturnímu chtění: nové krásné divadlo. Příkladně povzbudil všechny vrstvy občanské k dalším darům a vnitřní práci ku dokonání tohoto vzorného díla.

Kulturní život Červeného Kostelce, dokud nebylo vystavěno naše divadlo po shořelém u »Prahy«, zmíral. Nový stánek umění vzprávil veškerý náš život společenský, zdemokratisoval naše občanstvo, dělníky, obchodníky, řemeslníky, úředníky, rolníky, kteří dnes svorně ať v divadle nebo biografu pospolu se těší z tohoto krásného prostředí, v němž jsme již tolik milých večerů ztrávili.

Továrník Adolf Keyzlar zapsal se tímto činem zlatým písmem do srdcí všech přátel společenského života a divadelního umění.

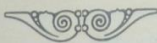
Jeho zásluhy o spolek českých průmyslníků zvláště v době poválečné jsou jen dalším dokladem jeho všestrannosti prospěti všude.

Arch. Robert Dvořáček dal nám důkaz schopností, že ovládá svůj obor, vystaviv nám krásnou budovu divadelní.

Ze práci tuto provedl úplně nezištně a našim poměrům dokonale vyhovující, jest všeobecně známo. Maje lásku k věci nedbal ani finančních obětí, raduje se z vlastní práce a dnešní chlouby všeho občanstva.

Další dílo, vzorně vystavěná nová budova obecné a měšťanské školy chlapecké, která družně se řadí k blízkosti divadla, jest novým dokladem jeho umění stavitelského.

Arch. Robert Dvořáček provedl i mnoho jiných důležitých staveb a jeho činnost po této stránce plně slouží okrase a rozkvětu města.

Arch. ROBERT DVOŘÁČEK,
městský stavitel
a projektant divadla.

Nýstarba diradla

1924

Výstavba divadla

1924

Pozvánka

ke slavnostnímu otevření divadla

NOVÉ DIVADLO V ČERVENÉM KOSTELCI

Návštěva prezidenta T. g. Masaryka
v Červeném Kostelci 12. 7. 1926

Návštěva divadla

Přivítání
starostou Fr. Novákem

Návštěva Mistra A. Jirůška
v Červeném Kostelci

1.9.1916

NÁZEV:

Divadlo J. K. Tyla v Červeném Kostelci

AUTOR:

Adam Bucek

KATEDRA:

Katedra divadelních a filmových studií

VEDOUCÍ PRÁCE:

doc. PhDr. Jiří Štefanides

ABSTRAKT:

Cílem bakalářské práce byl popis stavby Divadla J. K. Tyla v Červeném Kostelci na počátku 20. století. Postupuje chronologicky od doložených divadelních aktivit z úvodu 19. století, provozování divadla v provizorních sálech, až k úvahám o postavení skutečného divadla. Dále se práce soustředí na přelom 19. a 20. století, kdy iniciativa těchto snah rostla. Popisuje jednání o přidělení parcely, zpracování projektů, schvalovacích řízení a samotné výstavby dle dohledaných listin. Následují informace o kolaudaci a využívání budovy. Souběžně je v každém období nastíněn i život města. Stěžejním kapitolám předchází údaje o Červeném Kostelci a ochotnické činnosti v českých zemích i samotném jmenovaném městě. Práce se v závěru krátce zmiňuje o budoucím využití budovy divadla. Obsahuje přílohy a obrazovou dokumentaci.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Divadlo J. K. Tyla, Červený Kostelec, ochotnický spolek, výstavba, budova.

TITLE:

The Theatre J. K. Tyla in Červený Kostelec

AUTHOR:

Adam Bucek

DEPARTMENT:

Department of Theatre, Film and Media Studies Faculty of Arts

SUPERVISOR:

doc. PhDr. Jiří Štefanides

ABSTRACT:

The aim of the thesis was to describe the construction of the JK Tyl theater in Cervený Kostelec in the early 20th century. It chronologically progresses from documented theater activities at the beginning of the 19th century, operating of the theater in temporary halls to taking into account an actual theater. Further the work focuses on the turn of the 19th and 20th centuries, when this initiative efforts grew. It describes the negotiations on the allocation of plots, processing projects approval procedures, and according to the actual construction of identified documents. The following information about the acceptance and use; buildings. concurrently, in each period outlined the life of the city. The main chapters precede Cervený Kostelec data and amateur activities in the Czech lands and latter city itself. Working with the conclusion briefly alludes to the future use of the theater building. Contain attachments and visual documentation.

KEYWORDS:

Theatre J. K. Tyla, Červený Kostelec, Amateur theater company, Construction of buildings, building.